

UDC: 340.143:343.61(497.11)"1815/1839"

CERIF: S149, H240, H300

DOI: 10.51204/HLH_22205A

Vera PETRIĆ

CRIMINAL OFFENSES AGAINST LIFE AND LIMB
IN THE JUDICIAL PRACTICE OF SERBIA
DURING THE TIME OF PRINCE MILOŠ*

Translation and introduction: Andrijana RADOJKOVIĆ**

Vera Petrić was born in 1923 in Belgrade. She graduated from high school in 1941. In 1946, she began her studies at the University of Belgrade Faculty of Law, and during her studies she worked at the University Committee of the Communist Party of Serbia, at the Ministry of Labour of the Federal People's Republic of Yugoslavia and at the Ministry of Foreign Affairs. She finished her studies in February 1951, and later that year she became a teaching assistant in the subject of History of State and Law. She received her PhD at the same faculty in June 1958, with a dissertation on "Criminal Court Practice in Serbia 1815–1839". She was elected assistant professor in 1959, and re-elected in 1968 and 1974, and became an associate professor in 1975. On 1 February 1977, she was elected a judge of the Constitutional Court of the Socialist Republic of Serbia, and remained in that position until 31 January 1985; during that time she was an external associate at the faculty.

In the following article, Vera Petrić analyses the crimes against life and limb in the court practice during the first reign of Prince Miloš

* Originally published as Вера Петрић, „Кривична дела против живота и тела у судској пракси Србије за време кнеза Милоша”, *Анали Правној факултету у Београду*, vol. 7, 1/1959, 76-94.

** The translator and author of the introduction is a student of bachelor studies at the University of Belgrade Faculty of Law, andrijanaradojkovic666@gmail.com

Obrenović. That period was characterised by a lack of written laws, the importance of customary law, an uneven judicial practice and a large influence of the authorities on the court proceedings and adjudication. In addition to the fact that there are no written sources, the judiciary rested on the instructions of Prince Miloš and his personal opinions. The author based her research on abundant archival data and systematically presented the criminal offenses, at the same time giving the readers a comparative overview of the sources of law, judicial practice and the impact of the political actions on the daily life of people. This article is of exceptional importance for legal history, primarily because it provides a clear description of the criminal law system of an important socio-political moment in Serbia, i.e. at the very beginnings of development of modern legislation and judiciary.

Вера ПЕТРИЋ

КРИВИЧНА ДЕЛА ПРОТИВ ЖИВОТА ТЕЛА У СУДСКОЈ ПРАКСИ СРБИЈЕ ЗА ВРЕМЕ КНЕЗА МИЛОША

Историчари који су расправљали о правосуђу за време владе кнеза Милоша једнодушни су у мишљењу да се у Србији то време судило по здравом разуму, савести и обичају.¹

Писаних закона није било, а „Наставленија” кнеза Милоша доношена *ad hoc*, према указаној потреби, била су недовољна да обухвате и регулишу, да сабију у оквире обавезних норми бројне и разнолике деликте и спорове настале у свакодневном животу тадашње друштвене заједнице. Према томе, правосуђе је почивало на обавезним упутствима кнеза Милоша и његовој личној вољи, а упоредо с тим и на правној свести народа и судија-народних старешина. Тек проучавањем оба ова елемента заједно – Милошевих одлука односно пресуда и „Наставленија” и пресуда које су доносили старешине, од кмета до нахијског кнеза, а доцније судови (магистрати) – моћи ћемо да добијемо праву слику правосуђа у Србији тога доба.

Отсуство јединствених и целовитих правних прописа, тј. закона који правно регулишу одређене односе друштвеног живота, условљавало је различито третирање од стране судија односно судова, како врсте кривичног дела и његовог учиниоца, тако и врсте казне, поступка, итд. Због тога није редак случај да за исту врсту кривичног дела исти суд доноси веома различите пресуде, иако се она по основним елементима бића кривичног дела битно не разликују.

1 М. Гавриловић: Милош Обреновић, Београд, 1919, II, 313; Вук Ст. Караџић: Скупљени историски етнографски описи, Београд, 1898, 193; Ст. Максимовић, Суђења у кнежевини Србији пре писаних законика из архиве Пожаревачког магистрата, Пожаревац, 1898, V и XIV.

Vera PETRIĆ

CRIMINAL OFFENSES AGAINST LIFE AND LIMB
IN THE JUDICIAL PRACTICE OF SERBIA DURING
THE TIME OF PRINCE MILOŠ

Historians who have discussed the judicial system during the reign of Prince Miloš are unanimous in their opinion that in Serbia, at that time, one judged by common sense, conscience and custom.¹

There were no written laws, and the „Instructions” of Prince Miloš, which were passed *ad hoc* according to the need that arose, were insufficient to cover and regulate, to push into the framework of obligatory norms, the numerous and various tort delicts and disputes of the everyday life in the community of that time. Therefore, the judiciary rested on the mandatory instructions given by Prince Miloš, and on his personal will, and at the same time, on the legal consciousness of the people and their elders who acted as judges.

Only by studying both of these elements together – Miloš’s decisions, i.e. the judgement and „Instructions” and the verdicts passed by the elders, from the village prefect (*kmet*) to the nahia prefect (*nahijski knez*), and later the courts (*magistrati*) – will we be able to get a true picture of the justice system of Serbia at that time.

The absence of specific and complete legal regulations, i.e. of the laws which legally regulate certain relations of social life, caused differences in the way that judges, that is the courts, treated the crimes and perpetrators, punishments and procedure, etc. Therefore, it is not uncommon for the same court to pass completely different verdicts for the same type of

1 M. Gavrilović: Miloš Obrenović, Belgrade, 1909, P, 313; Vuk St. Karadžić: Skupljeni istorijski i etnografski spisi, Beograd, 1898, 193; St. Maksimović: Trials in the Principality of Serbia before the written criminal codes, from the archive of the Požarevac magistrates, Požarevac, 1898, V i XIV.

Поред овога, познато је да је кнез Милош изрицао пресуде према свом тренутном а исто тако да је и мењао како своје тако и судске одлуке. Међутим, на ову шароликост у кривичносудској пракси тога периода утицали су пре свега обичаји, политички моменти, личност судија, друштвени положај окривљеног, итд. Нема сумње да је оваква судска пракса недоследна и неуједначена, али и неспутавана законским прописима – ипак крчила, логиком самог друштвеног развика, путеве доцнијем, модернијем буржоаском законодавству. У њој, таквој каква је, постоје тенденције новог, које живе и кристалишу се у сплету необично повезаних старих и нових односа и схватања, тенденције које – борећи се са утицајем прошлости и изражавајући на одређени начин постојеће друштвене односе – и саме утичу на њих, узајамно се развијајући. Закључивати о тенденцијама у стварању једног новог правног система није могуће само на основу појединачно узетих примера из судске праксе. Тек анализом низа примера истоврсних кривичних дела и њихових елемената може се са више сигурности говорити о карактеристикама одговарајућих кривичних дела. Због тога ћемо у овом прилогу обрадити само кривична дела против живота тела, у свим њиховим врстама и елементима, као и казне које су за ове деликте изрицане.

I. Тачан статистички преглед броја и врста убистава, као и осуђеника за ово кривично дело, не можемо извести због недостатка докумената такве врсте, на основу којих бисмо добили приближно тачну слику криминала. Мита Петровић² даје статистику злочинаца за разна кривична дела према извештају Народног суда кнезу Милошу од 27 марта 1833. Овај извештај садржи списак лица која се налазе под ислеђењем или на издржавању казне у Крагујевцу и Поречу. Те године, укупно је било 15 осуђеника у читавој земљи, а 25 лица је било под ислеђењем. Од овог броја издржавало је казну за кривично дело убиства 5 лица, а 10 их је било под ислеђењем. Како се према овом извештају из 1833 појављује два пута више окривљених него осуђених, могло би се претпоставити да је у питању нагли пораст убистава. Међутим, на основу ове статистике ми не добијамо ни приближно тачан број извршених убистава, јер је познато да је у то време изрицан мали број казни лишења слободе за кривично дело убиства. Ова казна изриче се ређе од осталих, пре свега због малог броја тамница, а и из других важнијих разлога као што су: скупо издржавање затвора, смањивање броја пореских обвезника, пропадање осуђеничких

2 Мита Петровић: Финансије и установе обновљене Србије до 1842, Београд, 1901, I, 612–3.

crime, even though the cases do not significantly differ in the sense of the basic elements in the definition of the crime. In addition to this, it is well-known that Prince Miloš passed verdicts depending on his current mood, and also changed both his own and the court's decisions. However, this diversity in the practice of the criminal court at that period was primarily influenced by customs, current political affairs, the judges' personality, social status of the defendant, etc. There is no doubt that this kind of court practice, inconsistent and uneven, as well as unhindered by statutory regulations – nevertheless paved the way for the later, more modern bourgeois legislation, by the logic of social development itself. In such a practice, there are tendencies of something new, which live and form a web of unusually connected old and new relations and attitudes, tendencies which – fighting the influence of the past and expressing existing social relations in a certain way – influenced them, while mutually developing. It is not possible to draw conclusions about the tendencies that were present in the creation a new legal system simply on the basis of individual cases taken from court practice. Only by analysing a series of examples of similar crimes and their elements can we speak with more certainty about the characteristics of the corresponding crimes. Therefore, in this article, we will deal only with crimes against life and limb, with all their types and elements, as well as the punishments ... for them.

I. An accurate statistical overview of the number and type of murders, as well as of those convicted of this crime, cannot be reported due to the lack of documents that would allow us to obtain an approximately accurate picture. Mita Petrović² provides statistics of criminals for various crimes according to the National Court's report to Prince Miloš on 27 March 1833. This report contained a list of persons who were under investigation or serving a sentence in Kragujevac and Poreč. That year, there were a total of 15 convicts across the country, and 25 people were under investigation. From this number, five were serving their sentence for the crime of murder, and 10 of them were under investigation. According to this report from 1833, there were twice as many accused than convicts, so it can be assumed that there was a sudden increase in murders. However, these statistics alone do not provide us with even a remotely precise number of murders, for it is known that there was a small number of prison sentences passed for the crime of murder at that time. This sentence was issued less often than others, primarily due to the fact that there was a small number of prison cells, but also due to other more important reasons such as: expenses regarding the regular maintenance

2 Mita Petrović: *Finances and Institutions of a Rebuilt Serbia until 1842*, Belgrade, 1901.

имања,³ итд. Због тога ова статистика пре потврђује чињеницу да се казна лишења слободе односно робије ретко примењивала, него што илуструје стварно стање погледу броја кривичних дела и њихових извршилаца. Тачан број учинилаца кривичних дела данас је готово немогуће установити, јер нам недостају – за проучавање неопходне – потпуне архиве тада постојећих судова и других органа власти, статистике пописа становништва, итд.

Ако не можемо да установимо број и кретање убистава за време прве владе кнеза Милоша, ипак постојећи материјал омогућује нам да уочимо и анализирамо врсте кривичног дела убиства, њихове елементе, као и врсте казни и начин њиховог извршења.

Према литератури прегледаној грађи, објављеној и необјављеној,⁴ могуће је кривична дела убиства класификовати на следећи начин:

1. Тешка убиства⁵ у која долазе: а) убиство претставника власти; б) убиство из користољубља; в) убиство на свиреп или подмукао начин; г) чедоморство (детеубиство).
2. Обично убиство.
3. Лакша убиства у која долазе: а) убиство у нужној одбрани; б) нехатно убиство.

3 Мих. Гавриловић: Милош Обреновић, II, 1909, 326.

4 Необјављени документи налазе се у фондовима државне архиве НРС у Београду (у даљем тексту употребљена скраћеница ДАБ),

5 Изоставити убиствена почињена у хајдучији, приликом набрајања врста кривичног дела убиства, мислим да је мање погрешно него ли уврстити их, мада и ово издвајање такође има извесних недостатака. Тачно је да су ухваћени хајдучици за учињене деликте, па и за убиства, кажњавани најтежим и најсуровијим казнама, тј. да су пресуде односно начин извршења казне били тежи него за обичне деликвенте. Међутим, сама хајдучија, одметање од власти, непризнавање постојеће државне власти сматра се као посебно тешко кривично дело. Чињење и других кривичних дела за време хајдуковања само утиче на висину и оштрину казне. Зато се хајдучија мора третирати као посебно кривично дело и никако се не сме разбијати на кривична дела почињена за време одметништва (на пример, разбојништво, убиство, крађа, итд.). Ту и настаје проблем. Хајдучија је кривично дело са гледишта тадашње власти и кнеза Милоша, те се они одговарајућим превентивним и репресивним мерама боре против ње. Међутим, ми данас морамо третирати хајдучију за време кнеза Милоша не само као криминал, него као много сложенији друштвени феномен који треба комплексно и проучавати. Иако је проблем хајдучије овог доба доста обрађиван, он још увек захтева темељну и свестрану социолошку студију. Због тога би правна анализа могла и морала да буде само корисна допуна у широко постављеној проблематици хајдучије. Напротив, третирати хајдучију као обични или политички криминал, значило би поставити читав проблем једнострано и доћи до врло погрешних закључака.

of prisons, smaller number of taxpayers, deterioration of convicts' estates etc.³ Therefore, these statistics confirm the fact that the punishment of imprisonment or incarceration was rarely applied, rather than show the true facts in terms of the number of crimes and their perpetrators. Today, it is almost impossible to determine the exact number of perpetrators of criminal acts, because we lack (the necessary) complete archives from the courts and other authorities of the time, the population census, etc.

Although we cannot determine the number and trend of murders during the first reign of Prince Miloš, the existing material still allows us to identify and analyse the types of murder, their elements, as well as the types of punishments and the manner in which they were carried out.

According to the literature and reviewed material, published and unpublished,⁴ it is possible to classify the criminal offenses of murder as follows:

1. Aggravated murders⁵ which include: a) murder of government officials; b) murder from greed; c) murder in a cruel or insidious manner; d) infant homicide (infanticide).
2. Homicide
3. Lesser forms of homicide that include: a) murder in self-defense; b) involuntary manslaughter.

3 Mih. Gavrilović: Miloš Obrenović, II, 1909, 326.

4 Unpublished documents can be found in the records of the State Archives of the People's Republic of Serbia in Belgrade (hereinafter the SAB).

5 I think that omitting the murders committed by brigands, when listing the different types of the crime of murder, is less wrong than listing them, although this omission also has certain shortcomings. It is true that the brigands (*hajduk* – a type of outlaw, t/n) who got caught were punished with the harshest and most severe punishments for the crimes committed, and that stands for murders as well, i.e. that the verdicts or the manner of execution of the sentence were more severe than for ordinary delinquents. However, brigandism itself – becoming an outlaw, refusing to accept the existing state government – was considered to be an especially serious criminal act. The commission of other criminal acts as a brigand affected the length and severity of the punishment. That is why we must treat brigandism as a special type of crime and we must not break it down into crimes committed during the period of brigandism (for example, robbery, murder, theft, etc.). That's where the problem arises. Brigandism was a crime from the point of view of the authorities and Prince Miloš, and they fought against it with appropriate preventive and repressive measures. However, today we have to treat the brigandism during the rule of Prince Miloš not only as a crime, but as a much more complex social phenomenon that needs to be carefully studied. Although the issue of brigandism of this period has already been amply studied, it still requires a thorough and comprehensive sociological study. Therefore, a legal analysis could and should only be a useful supplement to the broadly posed issue of brigandism. On the contrary, treating brigandism as an ordinary or political crime would mean raising the whole problem one-sidedly and reaching the wrong conclusions.

Ова подела је створена анализом судских пресуда тог времена, и то само ради јаснијег илустровања елемената кривичног дела убиства које је познавала тадања судска пракса и који су јој служили за одређивање тежине дела и одмеравање казне. Тако изведена подела свакако није и не може претстављати чврсту и строго одређену систематику, већ има чисто оријентациону, методолошку намену.

1. И по схватању судске праксе Милошевог времена *тешка убиства* су се разликовала од осталих убистава пре свега по нарочитој друштвеној опасности дела с обзиром на начин, побуде, циљ извршења и посебно заштићен објект кривичног дела. Винос односно умишљај, као један од неопходних елемената кривичног дела, овде је битна претпоставка за посебну квалификацију. Већ сада можемо нагласити да су се квалификована убиства по правилу кажњавала смртном казном.

а) *Убиство његовог претставника власти*. – Сасвим је разумљиво да се у процесу стварања и учвршћивања новог апарата власти у Србији сваки акт уперен на његово рушење, слабљење или непоштовање – па и против личности претставника те власти – сматра као тешко кривично дело за које се изриче најстрожија казна.

Убиство било ког претставника власти – сеоског кнеза,⁶ кмета,⁷ пандура,⁸ итд. – кажњава се смрћу, а по извршеној казни „њихово тело да се за углед свакоме на коло тури, с кога да се никако не скида и не закопа”. Код овог кривичног дела убиства изузетно⁹ се примењује принцип супсидијарне колективне одговорности ако је убица у бекству односно уколико се он не ухвати. У овом случају гоњење убице спроводе – поред органа власти – и супсидијарно одговорна лица.

Покушај убиства кмета кажњавао се као и убиство – најстрожијом казном, што илуструје и овај пример: „[...] из пиштоља хотећи га убити, кроз бутине ранио. Горе споменути Ђурађ Тодоровић који не само из упорства својега повиновати се хтео није заповести кмета и на скуп сеоски ићи, но истога кмета убити покусио се, осуђује се да из пушака убијен и за пример прочима обешен буде.”¹⁰ Тако је кнез Милош хтео и морао да и на овај начин обезбеди углед и ауто-

6 ДАБ – ЗМП XVII, А 99, 4 јули 1825.

7 ДАБ – Шабачки суд, 1828–30; 25 септембар 1830.

8 ДАБ – КК XXXI, 164; 26 август 1821.

9 Колективна одговорност родбине (принцип сродства по крви) или села (територијални принцип) практиковала се још и у гоњењу и кажњавању хајдучије и јатаковања, а налазимо је и код кривичног дела похаре (крађе).

10 ДАБ – Апелациони суд 1825; 1 јули 1825.

This classification was made by analysing the court verdicts of that time, and only to show more clearly the elements of the criminal act of murder, known to the court practice of the time, which served to determine the gravity of the crime and issue a sentence accordingly. This classification is certainly not and cannot represent a solid and strictly specific systematisation, but is meant to serve a guiding, methodological purpose.

1. According to the court practice of Miloš's time as well, *aggravated murders* differed from other murders primarily because of the specific social danger of the crime, considering the manner, motives, the goal of committing the crime and the protected object of the crime. Guilty intent, as one of the necessary elements of a crime, is an important prerequisite for a specific qualification. We can already emphasise that aggravated murders were, as a rule, punished by death penalty.

a) Murder of a government official. – It is quite understandable that during the process of creating and strengthening a new government in Serbia, any act aimed at its destruction, weakening or disrespect – as well as any act against a person representing that government – was considered to be a serious crime punishable by the most severe punishment.

The murder of any of the government representatives – county prefect (*seoski knez*),⁶ village prefect (*kmet*),⁷ police officer,⁸ etc. – is punished by death, and after the sentence is executed „their body is to be put on a wheel so that everyone can see it, and the body is not to be taken and buried”. In this criminal act of murder, the principle of subsidiary collective responsibility⁹ is exceptionally applied if the murderer is on the run or if he cannot be caught. In this case, the prosecution of the murder is also carried out by the subsidiary responsible persons, beside the authorities.

Attempted murder of a village prefect (*kmet*) was qualified as murder and carried the capital punishment, which can be seen in the following example: „[...] wanting to kill him with a gun, wounded him in the thighs. The above-mentioned Đurađ Todorović, who not only, out of sheer obstinacy, refused to obey the orders of the village prefect (*kmet*) and go to the village gathering, but tried to kill the prefect, is sentenced to be shot and hanged as an example to others”.¹⁰ In this way, Prince Miloš wanted and had to establish the reputation and authority of the newly created govern-

6 SAB — ZMP XVII, A 99; 4 July 1825.

7 SAB – Šabac Court 1828–30; 25 September 1830.

8 SAB – KK XXXI, 164; 26 August 1821.

9 The collective responsibility of relatives (principle of consanguinity) or village (territorial principle) is also practiced in the prosecution of brigands and their helpers, and it is also found in the criminal act of robbery (theft).

10 SAB – Court of Appeals 1825; 1 July 1832.

ритет новоствореним органима власти, да њихове претставнике уздигне изнад осталог народа и покаже да су они – иако само његове слуге – стварне старешине народу. Редовни судови су могли да суде само за убиства сеоских старешина, односно најнижих чиновника. Они нису били надлежни да суде у случају убиства крупнијег старешине. То право је кнез Милош задржао за себе, не само због тога што је он био и највиша судска власт, већ што су неке старешине платиле главом по његовом налогу.

б) *Убиство из користољубља* је такође квалификовано убиство а његово извршење по правилу повлачи смртну казну. Тако, на пример, разматрајући случај Драгоја Драгојевића из Равња, Народни суд доноси следећу пресуду: „Будући да је више именовани убица Марко Тешановић, као што је и пред судом наије шабачке и овде пред Судом Народним својевољно признао, газду свога, меандију Драгоја Драгојевића живота лишити намерио био, да би само аљине и оружје његово себи присвојити могао, и намереније ово горереченог дана заиста извршио; зато Суд Народни [...] налази њега, као самовољног убицу, смрти бити повина; чега ради решава, да се из пушака убије, и тело његово на коло да се стави, на коме до распаденија да остане.”¹¹

Из ове, као и других пресуда¹² које се односе на ово кривично дело, види се да суд као најважније елементе за квалификовање дела и изрицање казне узима умишљај и користољубље („[...] навалице и спремајући се из пизме и поради пара убио”).¹²

При оцењивању кривичне одговорности у цитираним случајевима уопште нису узимане у обзир било какве олакшавајуће околности. („[...] извршио Марко злоковарно намереније ово или поводом удараца од газде свога добијених, као што се у нечему извинити тражи [...] налази њега [...] смрти бити повина”;¹³ или суд „[...] налази да га ни сама младост његова оправдати не може”)¹⁴.

Смртна казна извршавана је по правилу стрељањем а потом вешањем или стављањем на коло за пример другима, а изузетно на исти начин односно истим средством којим се убица служио ([...] да се погуби оном смрти којом је он Петра убио, тј. да се трипут ушимице сикиром у слепо око удари, па тело му да се мете на коло, где да остане док се не распадне”).¹⁴ Може се разлогом претпоставити да је оваква врста смртне казне, пореклом из обичајног права, позната и у другим европским државама, а код нас се – због заостајања читавог

11 ДАБ – Шабачки суд 1932; 29 јануар 1832.

12 ДАБ – Совјет 1837 No 568; 25 септембар 1837.

13 ДАБ – Шабачки суд 1832; 29 јануар 1832.

14 ДАБ – Совјет 1837 No 568; 25 септембар 1837.

ment bodies, elevating their representatives above the rest of the people and showing that even though they were only his servants, they were to be treated as true figures of authority by the people. Regular courts could hold trials only in murder cases where the victims were village elders, i.e. the lowest officials. They were not competent to hold trials in the cases of murders of senior elders. Prince Miloš kept that right to himself, not only because he was the highest judicial authority, but also because some of the elders lost their lives by his orders.

b) *Murder from greed* is also an aggravated murder and committing such a crime, as a rule, entailed the death penalty. Thus, for example, in the case of Dragoje Dragojević from Ravanj, the National Court passed the following verdict: „Considering the fact that the aforementioned murderer Marko Tešanović, plead guilty before the National Court for having intended to deprive of life his master, the innkeeper Dragoje Dragojević, so that he could take his clothes and weapons, and that he actually did this on the above-mentioned day; therefore the National Court [...] finds him as a voluntary murderer, punishable by death; which is why it has been decided that he is to be shot, and his body is to be put on a wheel, where it is to stay until it starts to decay.”¹¹

Based on this one, as well as on other judgements¹² related to this crime, it is clear that the court takes intent and self-interest as the most important elements for qualifying the crime and sentencing („[...]planned and prepared to kill out of malice and for the sake of money.”)¹²

No extenuating circumstances were taken into account at all when assessing criminal liability in the cited cases. („[...] Marko carried out his malicious intent due to the blows he received from his master, which he offers as an excuse [...] finds him [...] to be sentenced to death”¹³ or the court; „[...] we find that not even his youth can justify his behavior”).¹⁴

The death penalty was usually executed by shooting and then hanging or putting on a wheel as an example to others, or, exceptionally, in the same way, i.e. by the same means that the murderer had used ([...] is to be executed in the way he had killed Petar, i.e. with three strikes to the temple with an axe, and then his body is to be put on a wheel, where it will stay until it starts to decay”).¹⁴ It is a reasonable assumption that this kind of death penalty, originating from customary law, is also known in other European countries, and in our country – due to the lag in social

11 SAB – Šabac Court 1832; 29 January 1832.

12 SAB – Council 1837 no. 568; 25 September 1837.

13 SAB – Šabac Court 1832; 29 January 1832.

14 SAB – Council 1837 no. 568; 25 September 1837.

друштвеног развитака у условима владајућег османлиског феудализма – задржала и у првој половини XIX века.

Из овога се јасно види са каквом су строгошћу органи власти у том периоду чували и бранили личну, а нарочито имовинску сигурност, те тако унеколико доприносили општој безбедности и сређивању прилика у земљи.

в) *Убиство на свирей или њодмукао начин.* – Најчешћа убиства ове врсте су: убиство на спавању, давлeње детета бацањем у воду, убиство секиром или каменом у главу, унакажавање односно маскрирање жртве, итд. Иако су пресуде за ова кривична дела по форми сличне осталим, ипак се може уочити да су детаљније обрађиване и да се у њима наводе готово сви елементи овог кривичног дела који су били основ за одређивање одговорности учиниоца и одмеравање казне. Примера ради наводимо пресуду Великог суда од 15 септембра 1837: „Узевши Велики Суд у данашњем заседању своје у размотрење цели преднаведени поступак Јанков како пре наведеног убиства тако и при истом, а при том и сведочанства апсанције и кметова комшија његови, не налази га никако за зграновита, што нигда није долазио стање о себи незнања и што је свако злочинство при себи, но у зверској јарости учинио, које се при убијству над женом његовом произведеноме довољно осведочава тиме, што је он по предходећем инату, удавио је и удавивши је одма деци својој запретио да га не одаду, па после и невешт томе чинећи се отишао кмету своје и јавио му да је умрла, по чему се пре за лукава него за луда држати мора, и зато га само као самопроизвољнога убицу осуђује да из пушака убијен буде и тело му ради угледа да се метне на коло, где да остане, док се не распадне.”¹⁵

Као што се види из овог случаја, суд је помоћу сведока посебно испитивао урачунљивост учиниоца кривичног дела за време пре учињеног дела, као и у времену проведеном у истражном затвору. По тадашњој судској пракси суд мора да утврди урачунљивост окривљенога, јер би у противном, услед недостатка једног од основних елемената кривичне одговорности учиниоца, суд морао донети ослобађајућу пресуду.

Ако је учинилац кривичног дела убиства неурачунљиво лице, суд поступа као у следећим случајевима: „Илија Максимовић из Борине Рађевске, који је [...] у болести својој убио девојку Јелену код њега у служби бившу не може се убиства овог произведеног ради никаквој казни подвргнути, из узрока тога, што се из свију обстојатељства болести његове, у преднаведеном писму вашем изложени,

15 ДАБ – Совјет 1837, No 559.

development in the conditions of Ottoman feudalism – it remained in the first half of the 19th century.

Considering all this, it is clear that the authorities of the time vigorously protected and defended personal, and especially property security, and thus contributed to some extent to the public safety and order in the country.

c) *Murder in a cruel or insidious manner.* – The most common murders of this type are: murder of sleeping person, drowning of a child by throwing it into water, murder with an axe or by hitting the head with a stone, mutilation or disfigurement of the victim, etc. Although the sentences for these crimes are similar in form, it can be noticed that they were processed in more detail, listing almost all the elements of the crime that were the basis for determining the perpetrator's responsibility and deciding on the punishment. For example, we cite the judgement of the Grand Court of 15 September 1837: „In today's session the Grand Court has taken into consideration the above-mentioned action of Janko in their entirety, before and during the mentioned murder, and also according to the testimonies of the person who arrested him, village prefects (*kmets*) and his neighbours, the Court finds that he is not insane, because he was always aware of his wrongdoings although he committed a crime in brutal rage. This can be seen in the murder of his wife. He strangled her out of pure spite and upon strangling her, threatened his children not to tell anyone about the murder. Then he went to his village prefect (*kmet*) and innocently told him that she had died, which is why he must be considered cunning rather than insane. Therefore, the Court sentences him as a murderer and he is to be killed with rifles and his body is to be put on display on a wheel so that the people can see him and it is to stay there until it starts to decay.”¹⁵

As it can be seen in this case, with the help of the witnesses, the court specifically examined the sanity of the perpetrator of the crime at the time before the crime was committed, as well as at the time he spent in pre-trial detention. According to the judicial practice of that period, the court had to determine the sanity of the defendant, because otherwise, the case would have to result in acquittal due to the lack of one of the basic elements of the perpetrator's criminal liability.

If the perpetrator of the crime of murder is an insane person, the court acts as in the following cases: „Ilija Maksimović from Borina Rađevska, who [...] because of his mental illness, killed the girl Jelena who was in his service and cannot be sentenced to any punishment for murder. Considering the facts you elaborated in your letter it can be concluded that he was

15 SAB – Soviet 1837, no. 559.

закључити може, да он у болести овој није при себе био, следоватељно да је убиство ово у изумљенију, и не знајући шта чини произвео [...] препоручујемо вама, да ви [...] закажете кметовима његовима, којима ћете њега предати, да они пазе на Илију, да не би опет кад-год подобно зло учинио, и с препоруком овом да их одпустите.”¹⁶

Утврдивши урачунљивост окривљеног Јанка Марјановића, суд – као што се из наведеног документа види – одмах прелази на оцену мотива и начина извршења кривичног дела. Лукави начин прикривања убиства суд узима као отежавајућу околност.

За ово квалификовано убиство такође се изриче смртна казна, а извршава се, уколико је то могуће, истим начином на који је кривично дело учињено. На пример: „Велики Суд [...] као наваличнога убицу осуђује га, да се камењем убије, као што је и он Младена о камење убио.”¹⁷ Или „[...] по чему и решава: да се, како Јован тако и Кумрија, сикиром у главу убију [...]”¹⁸ Врло често, нарочито пресудама пре тридесете године, наводи се и општи пропис на основу кога се изриче смртна казна и начин њеног извршења. Формулација овог прописа је готово свуда дословно иста и гласи: „Верховне власти наше правило јест да каквом који смрћу умори другога, онаквом и сам уморен да буде.”¹⁹ Уколико се из било којих разлога казна није могла извршити на исти начин, као и кривично дело, примењивана је казна стрељања.

г) *Чедоморство (гејгеубистиво)*. – За разлику од савременог права, кривично дело чедоморства за време кнеза Милоша сматрало се као тешко убиство. Из „Објавленија”²⁰ Народног Суда и кнеза Милоша No 405 од 8 јуна 1827, као и из судске праксе, видимо да је ово кривично дело било прилично распрострањено, нарочито до тридесетих година прошлог века, и то искључиво над ванбрачном ново-рођенчади. Нема ниједног документа који говори о убиству брачног детета. Веома споро и неприметно је опадао број убиства ванбра-

16 ДАБ – Шабачки суд 1832; 19 јануар 1832.

17 ДАБ – Совјет 1837, No 559; 30 септембар 1837.

18 А. Јовановић: Примери старог српског правосуђа, „Бранич”, V, 1898, 593–4.

19 ДАБ – ЗМП XXX, 260; 14 јули 1825 год.

20 ДАБ – ПО К 54, 38 и ЗМП XXIX, 79. Овај необично значајан и интересантан документ сажето износи у 10 тачака настојања власти у протеклих десет година да најразличитијим васпитним и принудним мерама смањи број чедоморстава. Документ су делимично објавили: М. Миљковић; Кратак поглед на историјски развитак кривичног права у нас за последњих сто година, „Бранич”, XI, 1905, 174–7; и М. Драгутиновић: Прилози за суђење у Србији пре писаних закона, „Бранич”, VI, 1899, 133–4. Документ је објавио у целости Прока Кнежевић у „Праву”, II, 1886; Мита Петровић: Финансије и установе, I, 635–8.

not aware of his actions due to his illness. Therefore, the murder was unintentional, and he didn't know what he was doing [...] so we recommend that you [...] order his village prefects (*kmets*), to whom you will hand him over, to take care of Ilija, so that he does not again commit any similar wrongdoing, and with this recommendation to dismiss them.”¹⁶

Having determined the sanity of the accused Janko Marjanović, the court – as it can be seen from the document – immediately proceeds to the assessment of the motives and manner in which the criminal offense was committed. The court takes the cunning way of covering up the murder as an aggravating circumstance.

For this type of aggravated murder the death penalty is also imposed, and it is executed, if possible, in the same way in which the crime was committed. For example: „The Grand Court [...] sentences him to be stoned to death, in the same way he killed Mladen with a stone”.¹⁷ Or „[...] Kumrija is sentenced to be executed by being hit with an axe in the head, the same way Jovan was killed [...]”.¹⁸ A general legal act regulating the death penalty and the way of its execution was often stated, particularly in the sentences given before 1830. The wording of this act is literally almost the same everywhere and it says: „The rule of supreme authorities is that the one who murders another person, will be executed in the same way.”¹⁹ If, for any reason, the sentence could not be carried out in the same way as the crime that had been committed, the penalty was execution by shooting.

d) Infant homicide (infanticide). – Unlike in modern law, the crime of infanticide during the time of Prince Miloš was considered to be an aggravated murder. In the „Proclamations”²⁰ of the National Court and Prince Miloš № 405 of 8 June 1827, as well as in the judicial practice, we see that this crime was quite widespread, especially until the 1830s, and was exclusively committed in the case of illegitimate newborns. There is no single document that tells of the murder of a legitimate child. The number of

16 SAB – Šabac Court 1832; 19 January 1832.

17 SAB – Soviet 1837, no. 559; 30 September 1837.

18 A. Jovanović: Examples of old Serbian justice, „Branic”, V, 1898, 593–4.

19 SAB – ZMP XXX, 260; 14 July 1825

20 SAB – PO K 54, 38 and ZMP XXIX, 79. This unusually important and interesting document summarises 10 points of the government's efforts in the previous ten years to reduce the number of child murders by various educational and coercive measures. The document was partially published by: M. Miljković: Short review of the historical development of criminal law in the last hundred years, „Branic”, XI, 1905, 174–7; and M. Dragutinović: Additional documents for trials in Serbia before the Written Laws, „Branic”, VI, 1899, 133–4. The document was completely published by Proka Knežević in „Pravo”, II, 1886; Mita Petrović: Finance and Institutions, I, 635–8.

чне деце, без обзира на казне које су за ово кривично дело примењиване, иако су оне, у погледу оштрине, у различитим приликама биле врло различите. Према поменутом „Објавленију” закључујемо да су мајке које убијају своју ванбрачну децу осуђиване најтежом, смртном казном, затим робијом и телесном казном. Такође су била кривично одговорна она лица која су на било који начин допринела да до убиства дође односно која су могла да отклоне, спрече убиство, а нису то учинила.

Видећи да строге казне нису једини пут да се ово друштвено зло смањи, кнез Милош је, како се види из „Објавленија”, доцније ослобађао сваке одговорности девојку која ванбрачно роди, под условом да дете сачува и отхрани. Он је и другим мерама покушавао да сузбије и ограничи необично раширен неморал, знајући да је чедоморство само једна од природних последица таквог стања. Те мере су биле: дужност родитеља да строго мотре на понашање своје одрасле деце, нарочито кћери; старање како органа власти – од сеоског кмета до нахиског магистрата, тако читавог и села да се ванбрачно дете живо донесе и одгоји; трошкови за порођај дојкињу – јер се дете привремено одузима мајци – подмирују се из касе магистрата, тим што ће их суд доцније наплатити „от именија домова прељубодејца и прељубодејнице”, итд.

Ако се свим овим мерама врло мало постигло, није се више ни могло учинити, јер су узроци оваквом стању били много дубљи, тј. проистицали су из самих друштвених односа који су се налазили у дугогодишњем, непрекидном и оштром превирању. Уосталом, док се прописима и другим интервенцијама органа власти кнез Милош трудио да учврсти морал и заштити породицу, његов распусни лични живот, као и готово свих старешина, не само да се није поклапао са званичном политиком, већ претставља прилично верну слику начина живота и моралних схватања једног дела српског друштва тога времена.

Судећи по сачуваним пресудама кривично дело чедоморства се теже кажњавало у првим годинама учвршћења Милошеве власти. Тако „Кнезови Канцеларије Народне Србске” у Крагујевцу пресудом No 921 од 7 новембра 1822 „[...] преступницу Марију, која живот свог детета поштадила није, судимо да смртију казнена буде.”²¹ Саучесници су такође били кривично одговорни и у продужетку ове пресуде они се овако кажњавају: „Смиљани удовици која је Марију да зло учини наговорила педесет канџија да удари се; – Стефану Гошнићу са

21 ДАБ – Апелациони суд 1822.

murders of illegitimate children declined very slowly and imperceptibly, regardless of the penalties given for this crime, although they, in terms of severity, differed very much from case to case. According to the „Proclamations”, it can be concluded that mothers who killed their illegitimate children were sentenced to the most severe, death penalty, imprisonment or corporal punishment. Criminally responsible were also those persons who were in any way complicit in the murder, i.e. who could have eliminated or prevented the murder, but did not do so.

Having seen that severe punishments were not the only way to reduce this social evil, Prince Miloš, as it can be seen in the „Proclamation”, absolved the girls who would give birth out of wedlock of any responsibility, under condition that the child is looked after and raised by them. He also tried to implement other measures to suppress and limit the unusually widespread immorality, knowing that infanticide was only one of the natural consequences of such behaviour. These measures were: the duty of parents to strictly monitor the behavior of their adult children, especially daughters; the obligation of the authorities – from the village prefect (*kmet*), to the nahia's magistrate, and the village as a whole – to take care of an illegitimate child so that it is born alive and raised; covering costs of childbirth and a wet nurse (since the child was temporarily taken away from the mother) from the magistrate's fund and collecting them afterwards by the court „from the households of the adulterer and the adulteress”, etc.

Even if these measures had a small impact, not much could have been achieved, because the reasons for the situation were much deeper, i.e. they stemmed from the social relations which had been in constant and harsh turmoil for many years. After all, while Prince Miloš tried to build the sense of moral and protect the institution of family with regulations and other government interventions, his own debaucherous personal life, as well as such personal lives of almost all of the governing elders, certainly was not in line with the official policy and it most definitely presents a true picture of the way of life and the understanding of moral of a part of Serbian society of that time.

According to the judgements from that period, the crime of infanticide was more severely punished in the first years of the consolidation of Miloš's reign. Thus, „The County Prefects of the People's Office of Serbia” in Kragujevac, by judgement № 921 of 7 November 1822 „[...] sentence the criminal Marija, who did not spare the life of her child, to be executed”.²¹ The accomplices were also held responsible, and they are sentenced with this judgement in the following way: „Smiljana, a widow who persuaded Marija to commit this crime, is to be flogged with fifty strokes;

21 DAB – Court of Appeals 1882.

којим је Марија зачала, премда му је она сам повод дала, педесет штапа да удари се.” Понекад се извршење смртне пресуде за ово кривично дело препушта народу села из кога је мати-убица: „[...] сакупио сам кметове из околних села, и пошто прочитао сектенцију, у присуству њиовом и девојчином дао сам је кметовом и прочим народу из Бачине те су је убили”²² или; „За горе назначену Ивану која живот свог детета поштадила није, судимо, да као убица пред собрањем народа убијена буде.”²³

До тридесетих година за кривично дело чедоморства по правилу су се изрицале смртне казне, а остале ређе. Од тога времена – не стриктно – у судској пракси се поступа управо обрнуто, по правилу се доноси телесна или временска казна, или обе заједно, а тек по изузетку смртна казна. У погледу саучесника односно помагача и потстрекача нема великих промена, они се стално приближно исто кажњавају, док се љубавници сада углавном ослобађају кривичне одговорности. И у овим доцнијим пресудама кривично дело чедоморства сматра се тешким злочином, „богомрским делом” као и пре, али се сада узимају у обзир околности под којима је дело учињено, „да би тим срамоту своју прикрила”,²⁴ као олакшавајуће, што утиче на смањење казне. На пример, пресудом Великог суда од 30 септембра 1837 осуђује се мати „да робује годину дана од дана уапшења, и да јој се после свака три месеца удари по 25, дакле света 100 камџија, па да се слободна одпусти.”²⁵

2. *Обично убиство* је најчешћа и најбројнија врста од свих кривичних дела убиства у овом периоду. Укратко, то је кривично дело чија се основна карактеристика састоји у насилном, противправном одузимању, лишавању живота неког лида. Овако широка дефиниција, коју је усвојила судска пракса Милошеве Србије, водила је веома различитом кажњавању овог кривичног дела. Не би требало инсистирати на поставци да су различите казне за кривично дело обичног убиства искључива последица недостатка тачних дефиниција, законских прописа и кривичног законика.

Пресуде које различито кажњавају обично убиство претстављају драгоцену грађу не само за проучавање судске праксе, него још више за упознавање читавог друштвеног кретања, свесних и несвесних сукоба патријархалне заједнице, односно њених схватања и односа са

22 ДАБ – ЗМП XIII, А 224; 23 април 1819.

23 ДАБ – ЗМП XXIX, 12; 7 новембар 1820.

24 ДАБ – Совјет 1837, No. 554; 2 октобар 1837.

25 ДАБ – Совјет 1837; No. 598; 30 септембар 1837.

– Stefan Gošnić also, whom Marija conceived the child with, although she initiated the relationship, is to be caned with fifty strokes.” The execution for this crime is sometimes left to the people of the mother–murderer’s village – [...] I gathered the village prefects from the surrounding villages, and after I had read the verdict in the presence of them and the girl, I gave her to them and the people from Bačine so they executed her.”²² or: „For the above–mentioned Ivana who did not spare the life of her child, we sentence that she is to be executed in front of the people as a murderer.”²³

Until the 1830s, it was common for death sentences to be imposed for the crime of infanticide, while other sentences were rarer. Since that time, it was quite the opposite, though there is a lack of consistency: usually sentences such as corporal punishment or prison sentence are imposed, or both sentences together, and only exceptionally death sentence. There are no big changes in terms of accomplices, helpers and instigators, as the punishments for them are fairly consistent, while lovers are not held criminally responsible anymore. In these later judgements, the crime of infanticide is still considered a grave crime, an „act loathsome to God”, but now circumstances under which the act was committed – „to cover up her shame”²⁴ – were taken into account and considered as mitigating circumstances, so sentences became less harsh. For example, in a Grand Court judgement of 30 September 1837, a mother was sentenced „to serve one year in prison from the day of her arrest and to be flogged 25 times after every three months, or a total of 100 times, before being released.”²⁵

2. *Homicide* is the most common and the most pervasive type of all criminal acts of murder in this period. In short, it is a crime whose basic characteristic consists of violent, unlawful deprivation of a person’s life. Such a broad definition, adopted by the court practice of Miloš’s Serbia, led to differences in punishment for this crime. It should not be insisted on the premise that different punishments for the crime of murder solely stem from a lack of accurate definitions, legal regulations and a criminal code.

Verdicts that differently punish common murders are valuable material, not only for studying court practice, but also for getting to know all of the social shifts, the conscious and unconscious conflicts in the patriarchal community, i.e. its understandings and relations with the mechanisms of the new authority, which was built on using violence and which was creating the new bourgeois social relations. However, even though Miloš and the local elders – princes, judges, merchants, etc. – are undoubtedly the

22 SAB – ZMP XIII, A 224; 23 April 1819.

23 SAB – ZMP XXIX, 12; 7 November 1820.

24 SAB – Soviet 1837, no. 554; 2 October 1837.

25 SAB – Soviet 1837; not. 598; 30 September 1837.

механизмом апарата нове власти, који је настао и одржавао се без-обзирном применом насиља и градио нове буржоаске друштвене односе. Међутим, иако су Милош и локалне старешине – кнезови, судије, трговци, итд. – несумњиво претставници нове, младе буржоазије у рађању, сви они, и као појединци и као целина, неминовно носе са собом схватања и обичаје друштва из ког су поникли, а које у новим условима смењују и руше. Сукобљавање старог и новог и њихово паралелно постојање, манифестовало се у свим областима друштвеног живота на веома чит и буран начин за време прве владе кнеза Милоша, кроз оштре потресе у животу и свести људи, кроз класну диференцијацију, и тешко али поступно кретање читавог друштвеног живота напред. Ови процеси одигравали су се својеврсним путевима и у различитим формама. Због тога треба видети на живим примерима уже, одређеније стварности како се конкретно потврђивала ова општа законитост развитка људског друштва. Анализа кривичног дела обичног убиства и његово кажњавање пружа за то веома повољне могућности.

За кривично дело обичног убиства изрицане су следеће казне: смртна казна, телесна казна, лишење слободе односно робија и имовинска (новчана) казна. Из пресуда можемо видети да су се ове казне изрицале како појединачно тако и кумулативно.

Било је – веома ретко – случајева да се за кривично дело убиства доносила чак и ослобађајућа – стално или привремено – пресуда. Документи нам откривају који су то органи и, што је још важније, из каквих су мотива доносили ослобађајућу пресуду за једно од најтежих кривичних дела. Кнез Милош доставља на извршење кнезу Милосаву Здравковићу овакву своју пресуду: „За влаха оног што је убио жену своју, видим да је нужно, ситне деце ради да иде кући гледати децу исту. Тога ради препоручујем вам да га пустите кући деци својој; и немојте га казнити засад, но реците му да је погрешка његова опроштена. Нека га неко време код деце, и позније ћемо га казнити. Само не дајте ствар ову у заборавност.”²⁶ Овом примеру је сличан случај жене која је свог мужа убила уз саучесништво љубавника. Она се, такође ради деце пушта на слободу а њен саучесник осуђује на смрт. „Суд [пожаревачки – прим. В. П.] пресуди да се убију и човек и жена: труп преко трупа да падне [...] Ствар оде Народном суду, који ту пресуду одобри; оде књазу Милошу, а он пресуду измени у толико што жени – која је имала шесторо ситне деце – опрости живот да ту децу гледа, а бећар њен милосник да се убије.”²⁷

26 ДАБ – ЗМП XV, А 4; 26 јули 1823.

27 А. Јовановић: Примери старог српског правосуђа, „Бранич”, V:'. 1898, 594.

representatives of a new, young bourgeoisie in becoming – all of them, both as individuals and as a whole, inevitably bring their own ideas and customs from their communities of origin, which they change and destroy under new conditions. The conflict between the old and the new and their parallel existence, manifested in all areas of social life in a very obvious and turbulent way during the first reign of Prince Miloš, through great upheavals in the life and consciousness of people, through class differentiation, and difficult but gradual progress of social life as a whole. These processes took different paths and played out in different forms. That is why we should look to the concrete examples of narrowed down, more specific facets of reality for a confirmation of these general rules of development of human society. The analysis of the crime of common murder and its punishment provides very favorable opportunities for that.

The following punishments were imposed for the criminal offense of murder: death penalty, corporal punishment, deprivation of liberty i.e. imprisonment and property punishment (fine). We can see from the sentences that these punishments were imposed both individually and cumulatively.

There appear – albeit very rarely – cases in which the trials for the crime of murder ended in acquittal – permanent or temporary. The documents reveal to us which authorities, and more importantly, based on what motives, passed the acquittal for one of the most serious crimes. Prince Miloš sends the following decision to knez Milosav Zdravković: „I think that it is necessary for the Vlach who killed his wife to go home because of the small children that are in his care. That is why I recommend that you let him go home to his house where the children are; and don't punish him for now, tell him his mistake is forgiven. Let him be with the children for some time, and we will punish him later. Just don't let this thing be forgotten.”²⁶ This example is similar to the case of a woman who killed her husband with the complicity of her lover. She is also released because of her children, and her accomplice is sentenced to death. „The Court [of Požarevac – AN, V. P.] sentences both the man and the woman to be executed: may the corpses fall on one another [...] The case went to the National court, which approved the verdict; then it went to Prince Miloš, and he changed the verdict and spared the woman's life so she could take care of her six small children – leaving only her lover to be executed.”²⁷

These judgements are an exception to the judicial practice of Miloš's era. Regularly, the perpetrator of any criminal act, especially murder as one of the most serious crimes, could not evade criminal responsibility,

26 SAB – ZMP XV, A 4; 26 July 1823.

27 A. Jovanović: Examples of old Serbian justice, „Zavetnik”, V. 1898, 594.

Ове пресуде претстављају изузетак у судској пракси Милошева доба. По правилу учинилац било ког кривичног дела, а посебно убиства као једног од најтежих, није никако могао да измакне кривичној одговорности, нити да не сноси одговарајућу казну за учињени деликт. Наведене пресуде утолико пре потврђују својом изузетношћу колико је кнез Милош ишао далеко – по цену ослобађања за кривично дело убиства – и био доследан у својој политици популације Србије која се огледала и у низу других, ефикаснијих мера (насељавања Срба из Аустрије и околних пашалука додељивањем или земље уз ослобођење од порезе за годину дана или какве службе; строге мере против убиства ванбрачне новорођенчади чему о је већ било речи, итд.). Затим, ове пресуде би могле да поткрепе и мишљење, да је у Србији тог времена несумњиво наступио процес пропадања, осипања – до тада преовлађујућег – задружног облика породице и повећавање броја мањих, самостално издвојених породица, карактеристичан процес који траје у Србији кроз читав XIX век, као последица одређених економских и политичких услова и момената.

Из ових пресуда видимо да би деца, у случају осуде родитеља, остала потпуно незаштићена, препуштена сама себи, док би при постојању задруге било друкчије: децу би прихватила и одгајала њихова најближа родбина, са којом су и дотада заједно живела. Нагласили смо да су овакве ослобађајуће пресуде за кривично дело убиства веома ретке, и због тога судови много чешће, ради заштите незбринуте деце деликвента, не изричу увек најтежу казну за убиство, а такође преиначују временску у телесну казну. На пример, пресудом Великог суда од 3 децембра 1837 осуђује се убица Глиша Стефановић на три године робије, а по издржаној казни „да три пут на место шибан буде кроз тристо момака.”²⁸ Совјет преиначује ову пресуду узимајући обзир олакшавајуће околности, међу којима и ову: „[...] а к томе, узевши Совјет у призреније нарочито ситну дечицу Глишину, која би осуђеном на три године робијом отца свога сасвим пропала, одлакшава се исту пресуду, с тим да убица Глиша у место одређене му казни, кроз 300 момака четирипут на место само шибан буде, а потом да се слободан отпусти.”²⁹ Како се у судским пресудама водио рачуна о обезбеђењу деце убијеног изнећемо доцније.

Пример када је убица „који је своје тасту очекао главу, одпуштен кући”, тј. ослобођен кривичне одговорности за учињено дело, јер је „обешчао се добро обхождавати”,³⁰ сасвим је нетипична појава

28 ДАБ – Совјет 1837, No 662.

29 ДАБ – Совјет 1837, No 662.

30 ДАБ – Апелациони суд 1825; 22 септембар 1825.

nor could go without an appropriate punishment for the committed crime. Being exceptions, the above-mentioned judgements confirm how far Prince Miloš went – at the cost of acquittal for the crime of murder – in his dedication to his policy of supporting population growth in Serbia, which can be seen in a number of other, more efficient measures (settling of Serbs from Austria and surrounding areas by granting land with tax exemption for one year or giving a job; strict measures against the murder of an illegitimate newborn, which has already been discussed, etc.). Furthermore, these judgements could support the opinion that in Serbia of that time there was undoubtedly a process of decay, disintegration of the previously predominant joint family model and an increase in the number of smaller, independent nuclear families, a characteristic process which lasted in Serbia throughout the 19th century, as a consequence of certain economic and political conditions and factors.

These judgements show that children, in case of criminal conviction of parents, remained completely unprotected, on their own, while things were different when the joint family was common: children would be accepted and raised by close relatives with whom they lived to begin with. We have emphasised that such acquittals for the crime of murder were very rare, but in these new circumstances the courts more often chose not to impose the strictest punishment for murder, and they also chose corporal punishment over jail time in order to protect the children of perpetrators who were unprovided for. For example, by the verdict of the Grand Court of 3 December 1837, the murderer Gliša Stefanović was sentenced to three years in prison, and after serving his sentence is „to be whipped three times while running the gauntlet of three hundred men (running between two rows of men with switches)”²⁸ The Council overturned this sentence taking into account mitigating circumstances, including the following: „[...] therefore, taking pity on Gliša’s small children, who would perish if their father was sentenced to three years in prison, the original judgement has been amended, so the murderer Gliša, instead of the original punishment, is to run the gauntlet of three hundred men four times, and then to be released.”²⁹ We will later explain how the court judgements took care of the wellbeing of the children of the murder victims.

There is an example of a murderer „who cut off his father-in-law’s head, and was released home”, i.e. acquitted of criminal responsibility for the committed act because he „promised to behave well”.³⁰ This is a completely atypical phenomenon in the practice of all courts, including Prince

28 SAB – Soviet 1837, no. 662.

29 SAB – Soviet 1837, no. 662.

30 SAB – Court of Appeals 1825; 22 September 1825.

пракси свих судова, укључујући кнеза Милоша, када је у питању кажњавање убиства. Наведена пресуда и њој сличне, нису доношене ни на основу искључиво обичајног права, нити према преседанима за ово кривично дело у тадашњој судској пракси, већ по вољи кнеза Милоша, од чије је тренутне ћуди не једном зависила судбина како имовине, угледа и положаја људи, тако и њихових живота. Разне пресуде које је доносио кнез Милош биле су понекад сасвим различите, у директној супротности с „Наставленијем” или „Објавленијем” које је он сам прописао и упутио судовима и старешинама за пресуђивање одговарајућих деликата и спорова. Оваква самовоља и потпуна неодговорност кнеза Милоша свакако није доприносила правној сигурности, учвршћењу апарата власти и општој консолидацији, чему је несумњиво кнез Милош тежио и што је релативно постизавао другим својим мерама. Напротив, такви поступци кнеза Милоша само су кочили бржи развитак и омогућавали – додуше само истакнутим и код кнеза у милости – локалним старешинама да се и они тако понашају.

Разлике у тежини казни за обично убиство биле су велике, како између разних врста (телесна, временска, смртна) тако и у оквиру исте – нарочито телесне – казне. Пожаревачки суд 22 јуна 1825 обавештава Народни суд у Крагујевцу да је извршио казну, између осталих над убицом Цветком Гавриловићем који је „с награжденијем сто батина одпушчен жив и здрав к дому”.³¹ На другом примеру видимо да је телесна казна далеко оштрија. Пресудом истог суда од 2 априла 1830 кажњава се убица да „полусмртну казну” поднесе за почињено убиство.³²

Телесна казна над људима се извршује разним средствима: шибом, батином, церићем³³ и др., а над женама углавном камцијом.³⁴ Бити осуђен на казну од двестотине камција исто је што и смртна казна.³⁵ „Мртва шиба” означава посебан облик извршења смртне казне (осуђено лице трчи шест или више пута кроз у два реда постројених шетстотина момака који га шибају) и није се примењивала као казна за обично убиство. Смртна казна над убицама извршавана је стрељањем, много ређе вешањем, а најчешћа формулација Народног суда или Совјета (почев од 1835), који је достављао смрт-

31 ДАБ – Апелациони суд 1825.

32 ДАБ – КК XXII – 63.

33 Гавриловић: *op. cit.*, 325.

34 Исти: *op. cit.*, 325.

35 Исти: *op. cit.*, 325–326.

Miloš, when it comes to the punishment for murder. This judgement and similar ones were not passed exclusively on the basis of customary law, nor in accordance with precedents for this crime in the court practice of that period. They were passed according to the will of Prince Miloš, whose current mood was often crucial for making decisions on property, reputation and position of people, as well as their lives. The judgements made by Prince Miloš differed wildly from one occasion to another, and were in direct contrast to the „Instructions” or „Proclamations” which he himself prescribed and imposed on courts and elders to adjudicate certain offences and disputes. Such arbitrariness and complete irresponsibility on Prince Miloš’s part certainly did not contribute to legal certainty, the strengthening of power mechanisms nor extensive consolidation, which Prince Miloš undoubtedly strived for and which he achieved to a certain extent with his other measures. On the contrary, such actions of Prince Miloš only hindered faster development and enabled local elders – albeit only those who were prominent and who were in his favour – to behave in the same way.

The differences in the severity of the punishment for murder were vast, both between different types of punishment (corporal punishment, prison time, death) and also within the same type of punishment, especially the corporal one. On 22 June 1825, the Požarevac court informed the National Court in Kragujevac that they had sentenced, among others, the murderer Cvetko Gavrilović, and that he „was released alive and well after a hundred strokes”.³¹ In another example, it can be seen that the corporal punishment was far more severe. The same court reached a verdict on 2 April 1830, and sentenced a murderer to serve a „half–death sentence” for the murder he had committed.³²

Corporal punishment for men was carried out by various means: a switch, a cane, an oak branch,³³ etc. and corporal punishment for women was with the *kamdžija*, a three–tailed whip with a wooden handle, made of cord with knotted end.³⁴ Being sentenced to two hundred blows with a whip (*kamdžija*) was the same as the death penalty.³⁵ Lethal gauntlet (*mrtva šiba*) was a special form of punishment (a convict had to run six or more times through two rows of six hundred men with rods) and it was not used as a punishment for common murder. The death penalty for murderers was carried out by shooting, and less frequently by hanging, and the most common wording of the National Court or the Council

31 SAB – Court of Appeals 1

32 SAB – KK XXP – 63.

33 Gavrilović: or cit., P, 463.

34 Same: or. cit., 325.

35 Same: or. cit., 325–326.

не пресуде (са обавезном потврдом односно одобрењем кнеза Милоша) на извршење одговарајућим магистратима, била је да убицу „погубите и тело његово на углед народу на коло ставите, на коме до распадања да остане.”³⁶

При доношењу пресуда за кривично дело обичног убиства нису узимани у обзир сви елементи који чине биће кривичног дела, као и остале околности, који тек заједно узети одређују степен одговорности учиниоца као и врсту казне, већ се често догађало да се издвајањем појединих, као најважнијих и одлучујућих елемената, а занемаривањем осталих, такође значајних обележја, различито квалификује исти случај убиства. Илустроваћемо конкретним примером. Народни суд у пресуди од 15 септембра 1831 осуђује убицу на временску казну уз образложење „да је Милош [убица – прим. В. П.] ово убиство [...] у јарости завадивши се сирјеч с Миленком по согласном обе стране казивању због воде, коју је погибши Миленко од њега преотимао и тим самим неправду и насиље му чинио и тако повод кавги дао, не налази њега из овог призренија смртној казни бити повина, но осуђује се на десетогодишњу робију у Пореч.”³⁷ Кнез Милош разматрајући овај случај, узима друге елементе као битне, запостављајући оне наведене у пресуди Народног суда, и захтева да се поменута пресуда преиначи у смислу његове одлуке од 25 октобра 1831 која гласи: „Будући да је Милош Јовановић Миленка Јелића пушком као сваком познатим смртоносним оружјем убио, то се недвоумно види, да га је хотенијем живота лишио, и зато га поступак његов, који би иначе лакши могао бити, кад би убиство ово батином или другим каквим орудијем учињено било, које к реду смртоносних орудија не принадежи, – сасвим смрти повина чини.”³⁸

Народни суд поступа према налогу кнеза Милоша усвајајући потпуно његово образложење и, сасвим одбацујући своју претходну пресуду, доноси 27 октобра 1831 следеће: „[...] по чему и њега као самовољног убицу на смрт осуђује и решава, да се из пушака убије, [...]”³⁹

Интересантно је да није дошло до извршења ни ове преиначене пресуде Народног суда. Кнез Милош поново оснажује горње „Решение” Народног суда, из сасвим других, претежно политичких разлога, мада се са њима морало рачунати и пре покретања поступка.

36 ДАБ – Апелациони суд 1831–2; 1 април 1831.

37 ДАБ – Апелациони суд 181.

38 Исто.

39 ДАБ – Апелациони суд 1831.

(starting with 1835) which delivered the death sentence (with the mandatory confirmation or approval of Prince Miloš) to the certain magistrates, was that the murderer is to be executed and his body to be put on a wheel so that the people can see it and it is to stay there until it starts to decay.³⁶

When reaching a judgement for the crime of common murder, not all of the elements that sum up the essence of the crime were taken into account, nor was that the case with other circumstances, even though it is only when considered together that they determine the degree of responsibility of the perpetrator and the type of punishment. It can be seen that some elements were singled out and considered to be the most important, but at the same time some other very important elements were neglected. This inevitably led to differences in interpretation of the same murder case. This is to be seen from the following example. The National Court reached a verdict on 15 September 1831, and sentenced the murderer to time in prison with the explanation that „Miloš [the murderer – AN, V. P.] committed this murder [...] in rage, while arguing with Milenko about the water -- what both parties confirm. Milenko was stealing water from him and thus did him wrong and harrassed him, so provoking the dispute. Taking all these facts into account, the court does not find Miloš to be subject to death penalty, but to ten years imprisonment in Poreč.”³⁷ Prince Miloš takes other elements as important, neglecting those mentioned in the judgement of the National Court, and demands that the mentioned judgement be changed in accordance with his decision of 25 October 1831, which reads: „Since Miloš Jovanović killed Milenko Jelić with a rifle, which is a well-known deadly weapon, it is clear that he wanted to take his life, and that's why this act, which could have been less harsh if this murder had been committed with a club or any other similar weapon which does not belong to the group of deadly weapons – he is certainly subject to the death penalty.”³⁸

The National Court acted on the order of Prince Miloš, fully adopting his explanation and, completely rejecting its own previous judgement, issued the following on 27 October 1831: „[...] and sentences him to death as a wilful murderer, and he is to be executed by the firing squad [...]”³⁹

It's interesting that this modified judgement of the National Court was not executed either. Prince Miloš changed the above-mentioned „decision” of the National Court once more, considering other, mainly political circumstances, even though they should have been taken into account

36 SAB – Court of Appeals 1831—2; 1 April

37 SAB – Court of Appeals in 1831.

38 Same.

39 SAB – Court of Appeals in 1831.

Кнез Милош то објашњава актом од 22 јануара 1832: „Предстојеће решеније [...] преиначавам с тим, да му високославни Суд Народни из тога призренија, што су све у овом процесу помешане особе, из пазарске нахије која нашој јурисдикцији не подлеже, какву телесну казну одреди, и да га по одржању њеном слободна одпусти.”⁴⁰ Наравно да је суд послушао кнеза и по трећи пут донео пресуду по истој ствари којом се убица кажњава са педесет штапова и истог дана пушта на слободу.⁴¹

Без обзира на последњу извршну пресуду – мотиви због којих је она донета прелазе оквира ове теме –, преиначавање претходних двеју пресуда претставља карактеристичну несигурност, шароликост и нејединственост одлука судова и схватања судија, и то највиших, тачно изражавају њихове међусобне односе и одређују надлежност. У пресудама за кривично дело обичног убиства суд досуђује, поред осталог, неку врсту накнаде штете породици, најчешће само деци, убијеног лица. „Решеније” Народног суда од 4 августа 1832 гласи: „[...] да се Недељко Раилић због убијеног самовољном непредострожности човека кроз триста момака шест пута на место шиба, и за уживљење деце њиме убијеног Јевте да се именија седми део као на њега код 6-ро деце његове припадајући даде.”⁴² Ниједна пресуда за обично убиство није се могла извршити, а да се не достави кнезу Милошу на увид. Ову пресуду он само делимично мења: „...да Недељко место шибе једну годину месту робује”, док други део потврђује да „... дужан буде, опредељену накнаду деци убијеног Јевте платити.”⁴²

У случају да убица нема ближе родбине досуђује се читаво његово имање породици убијеног. Пресудом од 8 маја 1835 Народни суд изриче за убиство смртну казну стрељањем; исту пресуду кнез Милош потврђује 21 маја 1835 „од слова до слова, тим додатком, да се именије Макевијино [убице – прим. В. П.] у судејском претстављенију назначено Стевановој сиротној остави тој деци, на њино сопствено притјаженије преда 1., што је Макевија њи оца благодетаља лишио, 2., што Макевија ни жене ни деце не има.”⁴³

Имовинско (новчано) обештећење породици убијеног за његов живот установа је патријархалне друштвене заједнице. Иако тако старог порекла, установа композиције одржала се, у пракси српских судова у току првих деценија XIX века, у одређеном, новим условима прилагођеном облику као казна за убиство.

40 Исто.

41 Исто.

42 ДАБ – Шабачки суд 1832.

43 ДАБ – Шабачки суд 1835 (1–400).

before proceedings. Prince Miloš grounds his explanation in the act passed on 22 January 1832: „I am changing the decision [...] considering the fact that all persons in this case are from the Pazar nahija which is not under our jurisdiction, I instruct the National Court to determine some kind of corporal punishment, after which he is to be released.”⁴⁰ Of course, the court obeyed the prince and for the third time passed a judgement on the same matter by which the murderer was punished with fifty cane strokes and released on the same day.⁴¹

Regardless of the last executed judgement – the motives behind it go far beyond this topic – the reversal of the previous two judgements represents the characteristic uncertainty, diversity and inconsistency of court decisions and perceptions of judges, and those of the highest order, by accurately showing their mutual relations and determining the jurisdiction. In judgements for the crime of murder, the court gives, among other things, some kind of compensation for the family, usually only for the children of the murdered person. The „Decision” of the National Court made on 4 August 1832 reads:„[...] Nedeljko Railić, who did murder a man through wilful neglect, is to walk six times through a gauntlet of three hundred men with switches, and for the wellbeing of the murdered Jevta’s children he is to pay a compensation to the six children.”⁴² No judgement for murder could be executed without being submitted to Prince Miloš for review. He only partially changed this judgement: „... Nedeljko is to serve for one year in prison instead of the gauntlet”, while the other part confirms that „... he is obliged to pay the defined compensation to the children of the murdered”⁴²

In cases where the murderer had no close relatives, his entire property was given to the family of the murdered. By a judgement made on 8 May 1835, the National Court sentenced a murderer to death by firing squad; the same judgement was confirmed by Prince Miloš on 21 May 1835 „verbatim, with the addition to the court’s decision that Makevija’s [the murderers’ – V. P.] property is to be given to Stevan’s fatherless children, to be at their disposal because 1. Makevija deprived them of their father and caretaker 2. Makevija has neither a wife nor children.”⁴³

Property (financial) compensation to the family of a murdered person is an institute of the patriarchal social community. Although of such an old origin, the rule of compensation survived in the practice of Serbian courts during the first decades of the 19th century, in a particular form adapted to new conditions, as a punishment for murder.

40 Same.

41 Same.

42 SAB – Šabac Court in 1832.

43 SAB – Šabac Court 1835 (1–400).

За обично убиство изрицала се новчана казна као посебна и једина казна, али само изузетно, док се код нехатног убиства ова казна по правилу изрицала.

Међутим, нису усамљени примери када суд пресуди да се „крвнина” исплати судској односно државној каси а не породици убијеног. У пресуди Народног суда од 13 јануара 1826 каже се: „Разсуждавајући ми о преднаведеном убиству да је Митар [убица – прим. В. П.] у воспаленој јарости, и за нанешено му безчестије учинио, судили смо њему живот опростити, обаче (по размотренију именија његовог) да плати у касу народну 700 гроша крвнине.” Идућег дана кнез Милош је потврдио ову пресуду „с тим додатком да место пресуђених 700 гроша крвнине 800 гроша каси Нар. плати.”⁴⁴

Саучесништво у виду саизвршења кривичног дела убиства кажњава се тешком телесном казном, јер се сматра да је саучесник односно саизвршилац допринео својим учествовањем остварењу кривичног дела убиства. Народни суд осуђује саучесника пресудом од 20 јануара 1834 коју кнез Милош потврђује да „кроз тристотине момака шест пута на место тј. шест пута доле и шест пута горе шибан буде.”⁴⁵

3. *Лакша убиства*. – Најопштија карактеристика привилегованих убистава је да се учиниоци ових кривичних дела благо кажњавају или ослобађају кривичне одговорности, и да се току расправе ових спорова мешају елементи кривичног и грађанског поступка.

а) Када суд утврди да је *убиство* извршено у *смању* *нужне одбране*, а поред тога и остале чињенице иду у корист нападнутог убице, увек се доноси ослобађајућа пресуда; учинилац се ослобађа кривичне одговорности, јер се убиство у нужној одбрани не сматра деликтом. То се јасно види из пресуде од 11 децембра 1833 према којој Народни суд „[...] налази да нико други није у томе крив него убијени Ђура, који је повод дао и започео бој, и за то жену Симину, која је бранећи већ обаљенога и окрвављенога мужа свога од разјаренога и насилника Ђуре, реченога Ђуру убила, ослобађава савршено што је у томе дужност добре жене извршила.”⁴⁶

Другом пресудом Народног суда од 7 маја 1835 такође се решава да се за исто дело убица „као невин кући својој одпусти.”⁴⁷ Кнез Милош потврђује ову пресуду „с додатком, да се Сима Богичевић [уби-

44 ДАБ – ЗМП XXIX, 72.

45 ДАБ – Шабачки суд 1834 (1–400).

46 ДАБ – Шабачки суд 1834 (781–1073).

47 Крагујевачки суд 1835.

For homicide, a fine was only exceptionally imposed as the single and only punishment, while in the case of manslaughter, this punishment was imposed as a rule.

However, there are a few examples in which the court decided that the „*krvnina*” (blood money – monetary compensation for crime, T/N) is to be paid to the court or state treasury and not to the family of the murdered person. In the judgement of the National Court of 13 January 1826, it is stated: „Judging on the aforementioned murder we decide that Mitar [the murderer – V. P.] committed the crime in a fit of rage and for that, we decided that his life should be pardoned (after considering his name) so he is to pay 700 groats (*groš* – coin money, T/N) as blood money to the state treasury.” The next day, Prince Miloš confirmed this judgement, with the addition that „instead of the original 700 groats, he is to pay 800 groats as the blood money to the state treasury.”⁴⁴

Complicity to murder (committing murder with an accomplice), is punishable by severe corporal punishment, for it is considered that the accomplice or co-perpetrator contributed to the crime of murder. National Court convicted an accomplice in a judgement of 20 January 1834, in which Prince Miloš confirmed that a person „is to walk six times in each direction through a gauntlet of three hundred men, to be switched.”⁴⁵

3. *Lesser forms of homicide.* – The most general characteristic of privileged murders is that the perpetrators of these crimes were lightly punished or acquitted, and that elements of criminal and civil proceedings are mixed during the proceedings of these cases.

a) When the court finds that the *murder* was committed in *self-defense*, while the other facts are also in favour of the murderer, he is always acquitted of criminal responsibility, because murder in self-defense is not considered a criminal offense. The judgement of 11 December 1833 clearly shows this, in which the National Court „[...] finds that no one is guilty except the murdered Đuro, who instigated and started the fight, so Sima’s wife, who defended her husband who had already been struck down and covered in blood, from the enraged, violent Đuro, is acquitted because she acted in accordance with the duties of a good wife.”⁴⁶

The second verdict of the National Court recorded on 7 May 1835 for the same crime stated that the murderer „is to be released to go home as an innocent man.”⁴⁷ Prince Miloš confirms this verdict „with the addition

44 SAB – ZMP XXIX, 72.

45 SAB – Šabac Court 1834 (1–400).

46 SAB – Šabac Court 1834 (781–1073).

47 Kragujevac Court in 1835.

ца – прим. В. П.] из села свога крене” и то много даље „како се неће моћи нигде ни у чаршији ни на саборима са родбином убијенога Марка састајати.” Овом казном протеривања, уклањања из села ослобођеног убице, кнез Милош жели да паралише могућност крвне освете, рачуна се још увек живим схватањима народу да се крв крвљу искупљује, а једна глава другом плаћа, и због тога допуњује пресуду Народног суда превентивном мером протеривања из села у циљу отклањања нових тешких деликата. Из наведене пресуде Народног суда такође видимо претпоставку да до крвне освете може доћи, али док кнез Милош хоће да предухитри ову латентну опасност уклањањем из села, Народни суд само упозорава какве ће се санкције применити против евентуалних учинилаца, односно да ће се кривци казнити према тежини кривичног дела, без обзира из којих су побуда деликти учињени. У пресуди опомена породици убијеног гласи: „На последак кућанима и деци Марковој да се закаже, да се не би усудили деци Симиној какова вреда учинити и набајивати их: јер се у таквом случају неће у призреније узети, што је Марко погинуо и што су деца његова за осоветити га, Симовој вред каквој нанела; него ће се преступник био он мало или пунолетан према величини своје кривице казнити.”

За кажњавање убиства из нужне одбране долазило је у случајевима прекорачења границе нужне одбране. Народни суд у пресуди од 25 августа 1825 коју истог дана потврђује кнез Милош, на основу утврђених околности оцењује: „[...] да речено убиство из својевољног његовог [убице – прим. В. П.] намеренија, докле нападнен није био, произишло није [...]”, и стога решава „[...] да се исти убилац Мијајло на 6 месеци окује, и 100 батина сад, а 100 при отпусту његовом да му се удару.”⁴⁸ Извршење ове релативно строге казне и поред стања нужне одбране суд објашњава прекорачењем нужне одбране, јер је убица нападнут батином, а бранио се и убио нападача ножем.

б) *Убиство из нехайи* – према судској пракси овог времена – сматрало се свако убиство које је извршено „неотице” или „сасвим неотице”, тј. из непажње, због које је једино учинилац и одговоран, јер није могао да предвиди, нити је био свестан какве последице може да произведе „његова непредострожност”. Штуро квалификујући нехатно убиство као деликт који је „неотице” учињен, судови ослобађају учиниоца кривичне одговорности за дело убиства, иако се пресудом не ослобађа сваке одговорности (на пример због ношења оружја или обавеза према породици убијеног, итд.).

48 ДАБ – Апелациони суд 1825.

that Sima Bogičević [murderer – AN, V. P.] is to leave his village” and go far away „so he does not come upon the relatives of the murdered Marko anywhere in the bazaar or at the council.” With this punishment of exile, meaning the removal of the acquitted murderer from the village, Prince Miloš wants to prevent the possibility of blood revenge, which still existed in people’s beliefs – „eye for an eye”; therefore he amended the judgement of the National Court with a preventive measure of exile in order to eliminate further serious crimes. From the above mentioned judgement of the National Court, we also see the assumption that blood revenge may occur, but while Prince Miloš wants to prevent this latent danger by removing the person from the village, the National Court only warns about the sanctions for possible perpetrators, i.e. that they will be punished for their acts, regardless of the motives for the offenses. The judgement warns the family of the murdered person: „Marko’s family and children are to be warned not to commit any wrongdoings to Sima’s children. The fact that Marko was killed and his children want to revenge him, will not be taken in consideration, and the perpetrators will be punished according to the committed crime, regardless of their age.”

Murder in self-defense was punishable in cases of excessive self-defense. Having taken into account all known facts and circumstances, the National Court, in the judgement reached on 25 August 1825, and confirmed on the same day by Prince Miloš, states that: „[...] he [the murderer – note by V. P.] did not commit the murder deliberately [...] therefore, the Court decides that the murderer Mijajlo is to be imprisoned for 6 months, and to receive 100 strokes with a rod now, and 100 more upon release.”⁴⁸ Although this was a case of self-defense, the court explains this relatively severe punishment by the excessive use of force, because the murderer was attacked with a club, and he defended himself and murdered the attacker with a knife.

b) *Involuntary manslaughter* – according to the court practice of that time – was considered to be any murder committed „inadvertently” or „completely inadvertently”, i.e. out of negligence, which is the only responsibility of the perpetrator, because he could not have foreseen, nor was he aware of the consequences „his carelessness” could produce. By briefly qualifying involuntary manslaughter as a crime committed „unintentionally”, the courts acquit the perpetrator of the crime of murder, although the judgement does not absolve him of all liability (for example, for carrying a weapon or fulfilling obligations towards the family of the murdered, etc.)

48 SAB – Court of Appeals in 1825.

Народни суд доставља Шабачком суду на извршење своју пресуду од 1 јуна 1833: „Будући да је [...] Петар Романдић [...] бећара Тому Стојановића неотице убио, то се он и не може као убица осудити, и због тога убиства, да није у другоме чему повинен, морао би се сасвим од казни ослободити. За непредострожност пак његову, што је носио у друштву пушку [...] без чега се та несрећа не би догодила била, осуђује га суд Народни, да са 50 штапа кажњен буде, [...]”⁴⁹ Телесна казна у висини од 25 до 50 штапова понавља се и у осталим пресудама, уз коју се обично још досуђује, на захтев странака или по нахођењу суда, новчана накнада најчешће за „трошак учињен о погребу”⁵⁰ или „за препитаније заоставше сиротне фамилије.”⁵¹

Суд и нехатног убицу кривично гони одмах по учињеном убиству, и када га ухвати ставља га затвор, где остаје све до доношења пресуде. Уколико пресуда није ослобађајућа, казне су благе, јер се „он и не може као убица сматрати”, и кажњава се за „неосторожност његову”. Ипак суд пушта на слободу нехатног убицу тек по извршењу пресуде, без обзира да ли је у питању телесна казна или новчана накнада. Пресуда Народног суда No 627 од 28 марта 1833 коју доставља на извршење Шабачком суду гласи у изводу: [...] поред апса који је досад издржао, осуђује га суд Народни да са 25 штапа кажњен буде, које над њим да извршите па слободна кући да га отпустите.”⁵² Или, друга пресуда истог суда од 29 марта 1833 No 644 „[...] и та казна која му се одређује, састоји се у томе да он према стању своме нешто на рану даде деци убијенога [...] Кад плати колико му одредите онда слободно да га пустите.”⁵³

Врло је интересантан начин расправљања овог кривичног спора на суду. Ток претреса за нехатно убиство има извесне специфичности, по којима се разликује од поступка са осталим врстама кривичног дела убиства. Суд се у овом случају у много већој мери него код других убистава руководи, при доношењу пресуде, исказима сведока, евентуалном изјавом убијеног пре смрти и захтева породице убијеног. Чим суд утврди да је убиство учињено из нехата, породица убијеног поставља захтев у погледу казне убици. Родбина

49 ДАБ – Шабачки суд 1833 (1–500).

50 ДАБ – Шабачки суд 1833 (1–500).

51 ДАБ – Шабачки суд 1832, 27 октобар 1832.

52 ДАБ – Шабачки суд 1833 (1–500).

53 Исто.

The National Court submitted the following judgement made on 1 June 1833 to the Šabac Court for execution: „Since [...] Petar Romandić inadvertently killed [...] bachelor Tomo Stojanović, he cannot be convicted as a murderer, and for this murder he would be completely acquitted, if he were not guilty of something else. For being careless and carrying a rifle in company [...] without which this accident would not have happened, the National Court sentences him to be punished with 50 strokes with a cane [...]”⁴⁹ Corporal punishment in the range of 25 to 50 strokes with a cane can be seen in other judgements as well, usually with an addition of monetary compensation for „funeral expenses”⁵⁰ or „for the needs of the poor family”⁵¹ at the request of the parties or at the discretion of the court.

The court prosecutes the negligent murderer immediately after the committed murder, and when arrested, the murderer is put in prison, where he or she stays until a judgement is made. If the judgement is not acquittal, the punishments are mild, because „he cannot be considered a murderer”, and he is punished for „his negligence”. However, the court releases the negligent murderer only after a judgement is made, regardless of whether the penalty was corporal punishment or financial compensation. Judgement of the National Court № 627 on 28 March 1833, which was submitted to the Court of Šabac for execution, reads as follows: „[...] in addition to the time spent in prison, the National Court sentences him to receive 25 strokes with a cane, and only after that is he to be released.”⁵² Or, another judgement of the same court of 29 March 1833 № 644: „[...] and the punishment that is imposed on him, is to give something to the children of the murdered person, [...] When he pays what the Court decides, feel free to let him go.”⁵³

The way this criminal matter is discussed in court is very interesting. The course of the proceedings for involuntary manslaughter has certain characteristics, which makes it different from the proceedings for other types of murder. In this case, in order to reach a verdict, the court takes into consideration the testimony of witnesses, eventually the testimony of the murdered before his death and the request of his family, to a much greater extent than in the case of other murders. As soon as the court determines that the murder was committed out of negligence, the family of the murdered person makes a request regarding the punishment for the murderer. In most cases, relatives request for the negligent murderer

49 SAB – Šabac Court 1833 (1–500).

50 SAB – Sabac Court 1833 (1–500).

51 SAB – Šabac Court 1832, 27 October 1832.

52 SAB – Šabac Court 1833 (1–500).

53 Same.

у већини случајева тражи да се нехатни убица ослободи кривичне одговорности као невин, или уз извесно материјално обештећење. Ова имовинска, углавном новчана накнада никако не претставља отштету породици за живот убијеног (композиција), већ само служи за подмирење трошкова око сахране, подизања споменика или издржавања породице. У оваквим случајевима суд увек доноси пресуду којом потврђује захтеве родбине. Значи, прихватајући ове захтеве суд не доноси одлуку једино по својој оцени, а на основу постојећег доказног материјала, већ санкционише изражену вољу странака. Овакав поступак илуструје акт „Кнезова од канцеларије народне” у Београду од 2 октобра 1822 „[...] Јучер дошло је 10 кметова из великог села и убилац и жена убијеног и овако да је било сви сведоче: такођер и жена убијеног, и овако сви кметови сведоче да је убијени за живота казао да га је неотице Мита убио и опростио Мити само да га сахрани, и жена убијеног дову начини на Миту преко аманета свога мужа убијенога: и сви сведоче да је убилац овај са убијеним увек у љубави живео, и кажу ни најмањег не има подозрења на Миту да га није неотице убио.”⁵⁴ Или пресуда Шабачког суда којом се ослобађа нехатни убица на молбу оца убијеног детета „[...] но будући да је Марко поменути отац погаженог детета дошо својевољно овде к суду и молио да се Петар од апса отпусти, не тражећи никаквог удолетворенија [...] на коју молбу Маркову отпустили смо Петра кући.”⁵⁵

И из ових докумената видимо да у расправљању кривичног дела нехатног убиства има елемената грађанског поступка, односно у кривичном спору налазимо извесне карактеристике грађанскоправног спора. Тако се породица убијеног јавља као тужилачка страна, иако суд покреће поступак против нехатног убице. На пример, „Давучија [тужилац – В. П.] Стефан, отац убијеног, говори, ја крв за крв нећу, а Господар како заправо нађе нека пресуди за мене [...]”⁵⁶ Или супротан пример: „[...] а она рођа неће да се њиме [убицом – В. П.] мире но траже крв за крв, а ми знамо какав налог од вас имамо и зашча можемо пресудити и за такве послове вама да пошљем.”⁵⁷

Суд мора да расправља и донесе своју одлуку за ово кривично дело, иако је претходно, мимо суда, дошло до измирења странака.

54 ДАБ – КК Народна Канцеларија 1816–1822.

55 ДАБ – Шабачки суд 1832; 10 август 1832.

56 ДАБ – КК Народна Канцеларија 1823–1826, 2 мај 1823.

57 ДАБ – Апелациони суд 1822, 1 јуни 1829.

to be acquitted as innocent, or with some monetary compensation. This property penalty, mostly a monetary compensation, certainly does not represent a compensation to the family for the life of the murdered person, but only serves to cover the costs of the funeral, headstone or as support to the family. In such cases, the court always makes a judgement confirming the relatives' requests. Therefore, by accepting these requests, the court does not only decide on its own assessment and on the basis of the existing evidence, but also on the expressed will of the parties. This procedure can be seen in the decision of the „National Office of Prefects” in Belgrade on 2 October 1822 „[...] Yesterday, 10 kmets and a murderer and the wife of the murdered man came from a large village, and all testified: all the kmets testify and also the wife of the murdered man, that the murdered man, while he was still alive, said that Mita had killed him by accident and that he forgave Mita, on the condition that he should bury him, and the wife of the murdered man prayed for Mita, as her husband had instructed her to do: and they all testify that the murderer lived in peace and love with the murdered man, and say that there has not been the slightest doubt that he killed him inadvertently.”⁵⁴ Or the judgement of the Šabac court by which an involuntary murderer was released at the request of the father of the murdered child „[...] because the father of the murdered child, Marko, came to court of his own will and asked for Petar to be released from prison, without asking for any compensation [...] at Marko's request we released Petar.”⁵⁵

As we see from these documents, the process of making decisions on the crime of involuntary manslaughter has the elements of a civil procedure, that is, we find certain characteristics of a civil law dispute. Thus, the family of the murdered person will appear as the prosecuting party, although the court is initiating proceedings against the negligent murderer. For example, „*Davučija* [the prosecutor – V. P.] Stefan, the father of the murdered, says, I do not want blood for blood, and let the Lord God, as he finds, make a judgement for me [...]”⁵⁶ Or the opposite example: „[...] and those cousins will not reach a settlement with him [the murderer – V. P.] but want blood for blood, and we know what orders we have from you and what we can decide, so we are sending to you [...]”⁵⁷

The court had to discuss and make its decision on this crime, although the parties have previously reached a settlement outside the court.

54 SAB – KK National Office 1816 – 1822.

55 SAB – Šabac Court 1832; 10 August 1832.

56 SAB – KK People's Office 1823—1826, 2 May 1823.

57 SAB – Court of Appeals 1822, 01 June 1829.

Кнез Јован Мићић упућујући странке кнезу Милошу да он пресуди спор, каже; „По вашој славној заповести шиљем убицу и онога погинувшега брата и кмета који је био онде на оном месту када је они погинуо, и он ће ви казати како је било, а овамо се давучије помирили са тим убицом сами међу собом, а ја опет не смем вашу заповест преступили но и шаљем вама [...]”⁵⁸ Из овог примера јасно се види да су органи власти морали да преузимају на себе кривично гоњење и да на тај начин усађују свест народу о својој функцији власти, док су у народу постојале старе, укоренење навике међусобног решавања спорова и самовласног остваривања својих права.

II. *Телесна њовреда*. – У архивској грађи Милошевог доба налази се много мање докумената односно пресуда за кривично дело телесне повреде у односу на број пресуда за кривично дело убиства. Свакако то не значи да је било више а убистава мање телесних повреда, већ да су једино учиниоци кривичног дела тешке телесне повреде гоњени по званичној дужности, и то не увек. Међутим, интересантно је да су судовима подношене и приватне тужбе само за нанету тешку телесну повреду. *Лака њелесна њовреда* као кривично дело по правилу није се расправљала пред судовима, односно у прегледаној грађи нема таквих докумената, што значи да су се странке намиривале мимо и ван суда. Ово је уједно потврда и знак да је Милошево правосуђе успело да обухвати, да гони најтеже деликвенте и тиме да заштити само голе животе, а не и лична права становника. Тако је (да поменемо само узгред као прилог тврдњи о ограничениости захватања и регулисања кривичноправних а готово грађанскоправних односа) у судским архивама мали број тужби и судских пресуда за кривично дело увреде или клевете.⁵⁹ Разуме се да се овде не мисли на увреде нанете појединим претставницима или власти уопште, јер су се о тим чиниоцима ревносно старали постављени органи гоњења, а готово увек им је судио кнез Милош, и то веома строго.

Чињеница је да су, према данашњим мерилима, кривична дела *њешке њелесне њовреде* релативно благо кажњавана. Углавном је досуђивана телесна казна (највише до 50 штапова, и то ретко) која се могла заменити новчаном – 1 штап за 1 грош – и наплатом трошкова дангубе (неспособност за привређивање услед лечења или трајне неспособности-сакаћења, као и дангуба због доласка на суд) и лечења (видарина). Пример: Кнезови јагодинског суда у писму кнезу Мило-

58 ДАБ – КК Насија ужичка 1816–1835, 15 новембар 1821.

59 Ст. Марковић: Суђења у кнежевини Србији пре писаних законика из архиве пожаревачког магистрата, 1898, стр. 115. и 131.

County prefect (*knez*) Jovan Mičić refers the parties to Prince Miloš so that he could make the judgement: „By your glorious command, I am sending the murderer, the brother of the murdered person and a kmet who was there on the spot when he died, and he will tell you how it was, and although the prosecutors had settled with that murderer themselves, I must not disobey orders so I am sending them to you [...]”.⁵⁸ From this example it is clear that the authorities had to take over the criminal prosecution and in that way raise the people’s awareness of the government’s position, while the people still had old, ingrained habits of resolving disputes and reaching settlements on their own.

II. *Bodily harm* – In the archives of Miloš’s period, there are far fewer documents, i.e. judgements for the crime of bodily harm, compared to the number of judgements for the crime of murder. Certainly, this does not mean that there were more murders and fewer cases of bodily harm, only that the perpetrators of the crime of grievous bodily harm were prosecuted *ex officio*, and not every time. However, it is interesting that private lawsuits were submitted only in case of severe bodily harm. As a rule, light bodily harm as a criminal offense was not discussed before the courts, i.e. there are no such documents in the reviewed material, which means that the parties settled out of court. This is both a confirmation and a sign that Miloš’s judicial system managed to encompass prosecuting the most serious perpetrators and thus protecting only bare lives, but not the personal rights of citizens. Thus (shortly, in order to support the claim about the limitations of the depth and regulation of criminal law and especially civil law relations) there is a small number of lawsuits and court judgements for the crime of insult or defamation in the court archives.⁵⁹ It is clear that the insults inflicted on certain representatives or the authorities in general do not fall under this, because the perpetrators of such crimes were zealously taken care of by the appointed prosecuting authorities, and they were almost always judged by Prince Miloš, very strictly.

It is a fact that, in comparison to modern standards, the crimes of grievous bodily harm were relatively lightly punished. Generally, corporal punishment (up to 50 strokes with a cane, though rarely) was imposed and it could have been replaced by a fine – 1 stroke with a cane for 1 groat – and by collecting the expenses as reimbursement (for the inability to earn money due to treatment or permanent incapacity – mutilation, as well reimbursement for spending (wasting – *danguba*) time in court) and medical treatment (the so-called *vidarina*). Example: in a letter to Prince

58 SAB – KK Nahija Užička 1816–1835, 15 November 1821.

59 St. Maksimović: Trials in the Principality of Serbia before written laws, taken from the archives of the Požarevac magistrate, 1898, pp. 115 and 131.

шу од 8 марта 1824⁶⁰ обавештавају га да су: „дошли кметови из Мијатовца код нас и с њима посечени Стеван тражи дангубу 35 гроша, и лекар што је лечио рану Стевану 36 гроша, Панина мати што је трошила за Стевана 20 гроша, то свега сума од 90 гроша”, значи укупно 90 гроша „што је на свадбу ножем посекао човека именованог Стевана”, а кметови моле кнеза Милоша да учиниоца Пану Раденковића пусти из апса по измирењу наведене суме. Протоколи јагодинског магистрата из 1829 под No 739 од 4 јуна бележе овакав случај: „[...] баба Ивана рекла му је не дам моје волове докле моју њиву не поорете, Живан повукао силом њезине волове она му их не да, он пак разјари се нато потегне с проштацом, те бабе пребије руку за права бога; за таково покушеније Живаново, што је напаствовао сироту удовицу и пребио јој руку, решили смо да плати Живан бабе дангубу 60 гр. И трошак колико је потрошила у механи 15 гр. и лекару 20 гр., потом се казни с 25 штапа, плативши Живан ову назначену суму бабе, наплатио⁶¹ и казн своју у новцу 25 гр.”⁶²

Још један типичан пример за тешку телесну повреду објављен је пре више од пола века; „Станоје Ђоранић из Плоче у свађи са Живком Андрићем из Клубаца, удари га намерно косом по руци. Повређени је рану излечио, али је у руку остао сакат. Кривицу оптуженом опростио је, но тражио само видарину. Управитељни совет у заседању своје 4 новембра 1835 год. узевши у призрење важност преступљења његова, и урачунавши му у казну тромесечни апс који је до данас издржао осуђује Станоја да му се још 50 штапа удари, па да се слободан отпусти, но то пошто наплати Живку, колико по реченом извештају износи трошак, видарина и дангуба.”⁶³

Наведени примери долазе у број најчешћих, најбројнијих случајева кривичног дела телесне повреде како по начину средству извршења, тако и по врсти и степену одмеравања казне.

Прећи ћемо на примере који отступају од наведених и то у покретању поступка и околностима односно елементима који утичу на ублажавање или поштравање казне.

Ако учинилац кривичног дела нанесе телесну повреду ватреним оруђем – чак и нехатно – гони се по службеној дужности. Тако ка-

60 ДАБ – КК – XIII – 16 (Јагодински суд 1823–1839).

61 Глагол наплатити у документима овог периода има значење глагола исплатити, платити.

62 ДАБ – ЗМП XXXI, 315.

63 С. Р. Панић: Суђење у Србији пре писаних закона, „Бранич”, VIII, 1901, 164.

Miloš dated on 8 March 1824, the prefects of the Court of Jagodina inform him that:⁶⁰ „kmets from Mijatovac came and Stevan who had been injured came with them. He asks for *danguba* of 35 groats, and the doctor who treated Stevan's wound asks for 36 groats, and Pana's mother spent 20 groats on Stevan, which sums up to 90 groats”, so a total of 90 groats was requested „for he cut the aforementioned Stevan with a knife at the wedding”, and they (kmets) begged Prince Miloš to release Pana Radenković from prison after he had paid the stated amount of money. Jagodina's magistrate protocols № 739 from 4 June 1829 recorded the following case: „[...] the old lady Ivana told him that she 'would not give her oxen before he had finished ploughing her farm field. Živan forcibly pulled the oxen, she did not want to give them to him, he became enraged and took out a stick and for no good reason broke her arm; for such an act by Živan, who attacked the poor widow and hit her on the arm, we decided that Živan is to pay the poor widow *danguba* of 60 groats and to cover the expenses in the tavern of 15 groats, and a doctor's expenses of 20 groats and then to be punished with 25 strokes with a cane. After Živan pays this sum to the old widow, he is also to pay⁶¹ the amount of 25 groats for his punishment.”⁶²

Another typical example of a severe bodily injury was published more than half a century ago: „Stanoje Đoranić from Ploča was quarreling with Živko Andrić from Klubac, and deliberately hit him in the arm with his scythe. The injured man healed the wound, but his arm remained crippled. He forgave the accused, but only asked for *vidarina*. On 4 November 1835, the court, taking into account the severity of his crime and the fact that he has already spent three months in prison to this day, sentences Stanoje to 50 strokes with a cane, after which he is to be released, but only after he reimburses to Živko, as established by the report, the expenses, *vidarina* and *danguba*.”⁶³

These examples are the most common, most numerous cases of the criminal offenses of bodily harm, both in the manner and means of execution, and in the type and degree of sentencing.

We will move on to examples which deviate from those mentioned above in the way that the proceedings are initiated and in the circumstances or elements that affect the mitigation or aggravation of punishment.

When the perpetrator of the crime inflicts bodily harm with a fire-arm – even inadvertently – he is prosecuted *ex officio*. That was the case

60 SAB – KK – XIII – 16 (Jagodina court 1823—1839).

61 In the documents of this period, the verb „to charge” also has the meaning of the verb „to pay out, to pay”.

62 SAB – ZMP XXXI, 315.

63 S. R. Panić: Trials in Serbia before the written laws, „Branič”, VIII, 1901, 164.

петан Симо Јаковић упућује суду Милисаву Ђенића и описујући догађај каже између осталог: „[...] и почну пушке метати но Милисав неотице рани Радисава у руку јако, пак Радисав прашта Милисаву зато јербо га је неотице ранио, но ми га шаљемо по дужности нашој главном суду тамошњем.”⁶⁴

Као и код других кривичних дела (на пример, убиства) пијанство односно дело учињено у пијаном стању узимало се као олакшавајућа околност и утицало на одмеравање казне. На пример: „[...] Пеша ћерамиџија истукао Ђорђа ћерамиџију пијан, којему решили смо да се са 6 штапа казни, он Пеша сожалујући себе наплатио казн у новцу 6 гр.”⁶⁵ или: [...] пак потегне сировицом и удари га, међутим срео и дете Мијалково, које је гледало онде и њега истукао, за које призвали смо Перишића и питали смо га зашто тако безчиније да ради као он човек; он изговара се да је био пијан, и да није знао от себе што је радио. Сврху тога решили смо, да наплати Ранчи за руку што ће дангубити 10 гр. и да се казни с 25 штапа, но он Перишић сожалујући своје тело от батина наплатио казн у новцу 25 гр.”⁶⁶

За кривично дело телесне повреде у *ћовраћу* изриче се тежа казна него када је дело први пут учињено. Када се догоди да неког насилника и убојицу ни пооштрене казне не могу да поправе, село истиче захтев да се такав преступник изопшти из заједнице и протера судском одлуком у друго место. У записнику шабачког суда од 22 маја 1825 No 1126 са испита Васи Милосављевићу „који је Саву Максимовића из дуге пушке ранио и на Симу Топаловића из истог села пишчол окресао који га је слагао,” говори се о његовим ранијим кривицама: „[...] Овај исти Васа јест досада већ трипут каштигован, и то први пут са 25 штапа – што је свога брата туко, други пут са 50 штапа – што је Панту Јадранина из истог села туко, трећи пут са 50 штапа каштиговат, што је своју снаху сикиром туко, и за другу погрешку био је недеље у гвожђу, што је прије каштиге из апса био побегао, а за трећу погрешку био је недеља у гвожђу. – Против овога Васе туже сви сељаци, да се више у селу подносити не може и моле сви за за удолетвореније.”⁶⁷

64 ДАБ – Summarium 453.

65 ДАБ – ЗМП XXXI, 315; 18 септембар 1829.

66 Исто, 9 јануар 1829.

67 ДАБ – Апелациони суд 1825. Код Ст. Максимовића, сп. дело, објављено је више примера кривичних дела телесне повреде, стр. 104 (2 мај 1827), 104–105 (3 мај 1827), 105 (28 мај 1827), 105–106 (31 мај 1827), 110 (22 август 1827), 111 (21 септембар 1827), 118 (3 октобар 1828), 119 (22 октобар 1828).

when Captain Simo Jaković sent Milisav Đenić to court and, describing the event, says: „[...] and they put down their rifles, but Milisav inadvertently wounds Radisav in the arm; Radisav forgives Milisav for inadvertently wounding him, but nevertheless we are sending him to the main competent court, as is our duty.”⁶⁴

In the same way as with other criminal offenses (for example, murder), drunkenness or committing an act while intoxicated was taken as a mitigating circumstance and influenced the punishment. For example: „[...] Brick maker Peša was drunk and beat up another brick maker, Đorđe, so he has been punished with 6 strokes with a cane, but Peša feared the beating and paid a fine of 6 groats”⁶⁵ or: „[...] he took a stick and beat him with it, but then came along Mijalko’s child, who stood and watched, and he beat him too. We asked Perišić why he had done such a horrible thing and his excuse was that he had been drunk, and that he did not know what he was doing. Considering the facts, we decided that he is to pay *danguba* of 10 groats to Ranča for injuring his arm and to be punished with 25 strokes with a cane, but fearing the pain to his body, he paid a fine of 25 groats.”⁶⁶

Imposed punishment for the repeated crime of bodily harm was heavier than in the case of first time offenders. When harsher punishments do not help to reform and improve a violent person or a murderer, the village makes a demand for the criminal to be exiled from the community and banished to another place by the court’s decision. In the record of the Šabac court from 22 May 1825, № 1126 on the hearing of Vaso Milosavljević „who wounded Sava Maksimović with a long rifle and also fired from a gun at Simo Topalović from the same village, for having lied to him”, it says about his previous crimes: „[...] The same person, Vasa, has been punished three times so far, the first time with 25 strokes with a cane – for beating his brother, the second time with 50 strokes with a cane – for beating Panta Jadranin from the same village, the third with 50 strokes with a cane for beating his daughter-in-law with an axe, and for the second offense he was chained for 3 weeks, because he had escaped from detention before facing his punishment, and for the third offense he was chained for 5 weeks. All the villagers are complaining about this Vasa, they say that the village can no longer put up with him and everyone is asking for something to be done about that.”⁶⁷

64 SAB – Summary 453.

65 SAB – ZMP XXXI, 315; 18 September 1829.

66 Same, 9 January 1829.

67 SAB – Court of Appeals 1825. Code of St. Maksimovića, fl. case, published several examples of criminal offenses of bodily harm, p. 104 (2 May 1827) 104–105 (3 May 1827), 105 (28 May 1827), 105–106 (31 May 1827), 110 (22 August 1827), 111 (21 September 1827), 118 (3 October 1828), 119 (22 October 1828).

Посебан облик овог деликта је и *тлесна повреда квалификована смрћу*. Као и код убиства из нехата и у овом случају узима се у обзир при квалификацији кривичног дела да учинилац није могао претпоставити да ће услед нанете телесне повреде наступити смрт, пре свега због неподесног оруђа којим је смрт проузрокована. Квалификацију овог кривичног дела дају пресуде Народног суда, једна од 1 августа 1831 која гласи: „[...] опоменути убица Вићентије Величковић Миладина Живића није ударно оружијем за којим је неопходимо смрт следовати морала нити га је ударно с намерењем да га убије”⁶⁸ и друга од 23 јула 1831: „да вишеименована Станка [...] кад се дрветом за покојним Вучетом бацила, није намереније имала, њега убити, нити га је таковим орудијем, којим би му смрт лако задати могла ударила”, мада је „сасвим неотице повод смрти детињој била” да „без казни не би остала, на пример и предохранение другима”, суд је кажњава телесном казном од 50 штапова.⁶⁹ Кнез Милош 26 августа 1831 поштрава казну „да место 50 штапа са 100 камџија казњена буде што је прва подигла руку на дете Вучету.”⁷⁰

За кривично дело телесне повреде кнез Милош није доносио посебне прописе у виду „наставленија” или сличних упутстава магистратима, нити се у пракси судова за време његове прве владе могу запазити какве битније промене у схватању појма овог кривичног дела и, према томе, његовог кажњавања.

68 ДАБ – Апелациони суд 1831.

69 ДАБ – Крагујевачки суд 1826–1831.

70 ДАБ – Исто.

A special type of this crime is bodily harm with fatal consequences. As in the case of involuntary manslaughter, in order to decide on the type of criminal offense, the court takes into account that the perpetrator could not have known that death would occur due to the inflicted bodily injuries, primarily due to using tools which are not a deadly weapon. Qualification of this crime is given in the judgements of the National Court, one recorded on 1 August 1831 which reads: „[...] the murderer Vićentije Veličković did not strike Miladin Živić with a deadly weapon, nor did he strike him with the intention of taking his life”,⁶⁸ and the second judgement recorded on 23 July 1831 states: „that the already mentioned Stanka [...] did not intend to murder Vučeta when she threw a piece of wood at him, nor did she hit him with such a tool, which would easily cause his death” although „she caused the death of the child quite inadvertently” so she „cannot go without punishment, to serve as an example, and to protect others”; the court punishes her with a corporal punishment of 50 strokes with a cane.⁶⁹ On 26 August 1831, Prince Miloš increases the sentence „from 50 to 100 blows with the *kamdžija* – so she is punished for striking the child Vučeta.”⁷⁰

Prince Miloš did not make any special regulations for the crime of bodily harm in the form of „provisions” or similar instructions to the magistrates, nor can one notice any significant changes in understanding the concept of this crime and, therefore, its way of punishment, in the practice of courts during his first reign.

Рад приспео / Paper received: 23.10.2022.

Прихваћен за објављивање / Accepted for publication: 2.11.2022.

68 SAB – Court of Appeals in 1831.

69 SAB – Kragujevac Court 1826—1831.

70 SAB – Same